

Opinnäytetyö

Poliitikot viihdyttäjinä, tiedottajina ja terapeutteina

Viittomakieliset eduskunnan kyselytuntien katsojina

Katja Wongui

**Tulkki (AMK)
(240 op)**

11/2020

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Tulkki (AMK)

Tekijät: Katja Wongui

Opinnäytetyön nimi: Poliitikot viihdyttäjinä, tiedottajina ja terapeutteina. Viittomakieliset kyselytuntien katsojina.

Sivumäärä: 48 ja 2 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Zita Kóbor-Laitinen

Työn tilaaja(t): Viittomakielialan Osuuskunta Via

Eduskunnan televisioituja kyselytunteja on tulkattu suomalaiselle viittomakielelle viikottain syyskuusta 2012 lähtien. Taustalla on vuonna 2006 valmistunut eduskunnan esteettömyys- ja saavutettavuusselvitys, jossa yhtenä esityksenä viittomakielisten tiedonsaannin lisäämiseksi mainittiin televisioitujen eduskuntaistuntojen tulkkaaminen. Tulkatut kyselytuntilähetykset tuottaa kansallinen mediayhtiö Yleisradio Oy ja tulkkauksen toteutuksesta vastaa Viittomakielialan Osuuskunta Vian tv-tulkkaustiimi.

Tässä työssä on hyödynnetty laadullisen tutkimuksen puolistrukturoitua teemallista yksilöhaastattelua ja työtä varten on haastateltu kolmea viittomakielistä eduskunnan kyselytunnin aktiivista seuraajaa.

Työssä käydään läpi poliittisen kielenkäytön perinteitä eduskunnassa ja televisioinnin osuutta poliitikkojen ja kansalaisen välisessä vuorovaikutuksessa. Työssä pohditaan myös viittomakielisten tiedonsaannin merkitystä yhteiskunnallisen osallisuuden yhtenä mahdollistajana sekä tuodaan esiin kielen käyttötilanteiden merkitys poliittisen sanaston ja ilmaisujen kehittämisessä.

Työn perusteella kyselytunneilla näyttää olevan haastatelluille suuri merkitys sekä ohjelman kautta tulevan viittomakielen arvostuksen takia että tiedonvälittäjänä eduskunnan toiminnasta. Kyselytunnit ovat haastatelluille myös viihdettä ja he kokevat rentoutuvansa omalla kielellä saatavan tiedon äärellä. Viittomakielisten ohjelmien vähäisyys myös ohjaa heidän katsomiskäyttäytymistään.

Haastateltavat ovat tyytyväisiä tulkkauksen laatuun. Sisällön tulkkauksen vaikuttaa onnistuvan hyvin mutta poliittisen terminologian yhtenäistämiseksi tarvitaan sekä politiikan alan tuntemusta että aktiivista sanastotyötä viittomakielialalla.

Asiasanat: suomalainen viittomakieli, poliittinen kieli, simultaanitulkkauksen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Interpreting

Author: Katja Wongui

Title: Politicians as entertainers, informers and therapists. Sign Language users as viewers of the Parliament's Question Times.

Number of Pages: 48 and 2 attachment pages

Supervisor(s): Zita Kóbor-Laitinen

Subscriber(s): Via Sign Language Sector Cooperative

Finnish Parliament's weekly televised Question Times have been interpreted into Finnish Sign Language (FinSL) since September 2012. This is grounded on the Parliament's accessibility report from 2006, which includes a recommendation of interpreted televised Question Times as a means to improve sign language users' access to information. Broadcast including interpreting is produced by Yle, the Finnish Broadcasting Company, and the interpreting is provided by Via Sign Language Sector Cooperative's team of tv interpreters.

The data for this thesis was collected using semistructured thematic individual interviews with three active deaf viewers of the Question Time.

This thesis also gives a review of the traditions of political discourse taking place in the Parliament and the role of the broadcast in the interplay between politicians and the citizen. It also considers the significance of access to information in enabling societal participation. This thesis also demonstrates the significance of different discourses in the development of political language and expressions.

This study shows the significance of the Question Time to its viewers through the acquired general esteem towards sign language but also as access to information on the function of the Parliament. The broadcast also functions as entertainment letting the viewers relax watching information in their own language. The fact that programs in sign language are scarce also guides their behaviour as viewers.

The interviewees express their satisfaction towards the quality of interpreting. The content of the debate seems to be conveyed well but acquiring coherent, political terminology in sign language still requires both insight into political discourse and active terminology work.

Keywords: Finnish Sign Language (FinSL), political discourse, simultaneous interpreting

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	EDUSKUNNAN KYSELYTUNNIT TULKATTUNA	6
3	NÄKÖKULMAT KYSELYTUNTIEN TULKKAUKSESSA	10
3.1	Eduskunnan kyselytuntien kieliympäristö ja erityispiirteet.....	11
3.2	Viittomakielisten tiedonsaanti ja poliittinen osallisuus	15
4	POLITIIKAN TULKKAUS JA KÄÄNTÄMINEN	17
5	TYÖN AINEISTO JA MENETELMÄT.....	23
6	AINEISTON ANALYYSI	26
6.1	Viittomakielen näkyminen televisiossa.....	27
6.2	Tiedon saaminen äidinkielellä (omakielisyys).....	30
6.3	Tiedonsaanti on askel kohti osallisuutta.....	32
6.4	Tulkkien käyttämä kieli ja tulkkauksen toimivuus	34
7	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Arkityössäni tulkkina kohtaan viittomakielisiä ja saan olla mukana heidän elämänsä eri tilanteissa. Saan tutustua heihin, erilaisiin persooniin erilaisine kykyineen. Kirjallisuuden valossa heidän elämänsä tyypistyy vammaan tai kielellisten oikeuksien toteutumiseen tai toteutumattomuuteen. Kirjallisuutta läpikäydessäni jouduin havahtumaan siihen, että yhteisö painii samojen ennakkoluulojen kanssa kuin vuonna 1996, jolloin valmistuin viittomakielen tulkiksi. Moni asia on mennyt eteenpäin, mutta käytännössä keskustelunaiheet ja haasteet viittomakielisten elämässä ovat edelleen samoja.

Pohdin opinnäytetyössäni eduskunnan kyselytuntien merkitystä viittomakielisille katsojille ja selvitin, miten he kommentoivat tulkkien tv-ohjelmassa käyttämää kieltä. Tarkoitukseni oli saada ajatuksia siihen, miten kyselytuntien tulkkausta voisi kehittää. Koska poliittinen kielenkäyttö ja sen asettamat haasteet tulkkaukselle ovat oleellinen osa eduskunnan kyselytuntia, taustoitin työssä myös poliittista kieliympäristöä ja sen asettamia haasteita katsojalle. Työni tarkoitus ei ollut antaa kattavaa kuvaa Suomen poliittisesta järjestelmästä tai analysoida eduskunnan kyselytuntien maailmaa jäsentyneesti. Tarkoitukseni oli poimintojen avulla tuoda näkyväksi kyselytunnin tulkkaukseen liittyviä haasteita. Opinnäytetyössä haastattelin kolmea viittomakielistä, kyselytunteja aktiivisesti seuraavaa katsojaa ja tarkastelin heidän kertomaansa yhdenvertaisuuden ja poliittisen osallisuuden kontekstissa. Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Mitä kyselytunnit merkitsevät niitä seuraaville viittomakielisille?
2. Miten viittomakieliset katsojat kommentoivat eduskunnan kyselytuntien tulkkausta?

Teoriaosuudessa käyn läpi kyselytuntien kieliympäristön haasteita sanaston ja retorikan näkökulmasta, unohtamatta televisioinnin ja keskustelun osapuolten vaikutusta. Haastatteluaineiston perusteella kyselytunnin merkitys viittomakielisille näyttäytyy sekä tiedonsaannin että sen puutteen valossa. Tuon esiin myös sen, että viittomakieliset ovat hypänneet mukaan pitkän ajan kuluessa kehittyneeseen vuorovaikutusympäristöön kesken matkan ja että tilannetta voi verrata tulkkauksen ja kääntämisen haasteisiin Suomen EU-jäsenyyden alkuvaiheissa.

Tässä työssä kyselytunnilla tarkoitetaan valtiopäivien aikaan torstaisin klo 16.00 televisioitavaa eduskunnan suullista kyselytuntia.

Tämän opinnäytetyön tilaaja on Viittomakielialan Osuuskunta Via, joka on tulkkausta, opetusta, koulutusta ja välityspalveluita tuottava valtakunnallinen yritys. Via työllistää vähän yli sata työntekijää. Via on toteuttanut kyselytuntien tulkkauksen syksystä 2013 lähtien. Olen Vian tv-tulkkitiimin jäsen ja yhdessä muun tiimin kanssa ollut mukana sekä toteuttamassa kyselylähetysten tulkkauksia että kehittämässä yhteisiä käytänteitä. Työn näkökulmiin ovat vaikuttaneet kokemukseni kyselytuntien tulkkauksesta ja sen asettamista vaatimuksista sekä tulkin työn kautta saatu tietämys viittomakielisten asemasta yhteiskunnassa.

Vialla on halu kehittää palvelua vastaamaan mahdollisimman hyvin asiakkaiden tarpeita. Kehittämistyön tueksi on tärkeää kuulla asiakkaiden kokemuksia ja kerätä palautetta, jotta Vian työntekijöiden sisäistä koulutusta voidaan suunnata oikein. Eduskunnan kyselytuntien tulkkaaminen on vähitellen muuttunut osaksi Vian tulkkien normaalia työviikkoa, ja tulkkauksesta vastaavien tulkkien lukumäärä on kasvanut noin kymmeneen tulkkiin. Sen myötä tulkkaustiimin tarve kehittää tulkkausstrategioita ja yhteisiä käytänteitä on lisääntynyt. Tiimillä on riittävästi kokemusta takana, jotta kyselytunnin tulkkauksesta (ja laajemmin tv-tulkkauksesta) on mahdollista muotoutua oma erityisalansa.

2 EDUSKUNNAN KYSELYTUNNIT TULKATTUNA

Tiedonvälityksellä on merkittävä osa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja joukkoviestimet näyttelevät tässä isoa roolia (Nousiainen 1998, 115). Viittomakielisillä on rajalliset mahdollisuudet katsoa omakielisiä ohjelmia televisiosta tai verkon välityksellä. Haastattelut opinnäytetyötä varten on tehty syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana. Ennen tätä ajankohtaa säännöllisesti lähetettävät, viittomakieliset tai tulkatut ohjelmat televisiossa ovat olleet päivittäiset uutislähetykset viittomakielellä, Viikko viitottuna sunnuntaisin, Pressiklubi viittomakielelle tulkattuna sunnuntaisin 30.8.2015 ja 5.6.2016 välisenä aikana sekä tiistai-illan A-studio viittomakielelle tulkattuna 24.8.2016 lähtien. Haastatteluajankohdan jälkeen sekä viittomakieliset että viittomakielelle tulkatut lähetykset televisiossa ovat lisääntyneet huomattavasti.

Eduskunnan esteettömyys- ja saavutettavuusselvitys valmistui elokuussa 2006. Selvityksessä kartoitettiin ehdotuksia saavutettavuuden ja esteettömyyden parantamiseksi eduskunnassa. Yhtenä esityksenä viittomakielisten tiedonsaannin lisäämiseksi oli mainittu televisioidut eduskuntaistunnot ja niiden mahdollisimman laaja tulkkaaminen viittomakielelle. Televisiota pidettiin edelleen merkittävänä tiedotusvälineenä eduskunnan toiminnan seuraamisessa ja siksi selvityksen tehnyt työryhmä ehdotti eduskuntaa neuvottelemaan Yleisradion kanssa sopimuksen suorien lähetysten tulkkaamiseksi viittomakielelle. (Eduskunnan esteettömyystyöryhmä 2007, 18.) Laki Yleisradio Oy:stä 22.12.1993/1380 §7 myös velvoittaa Yleisradiota tukemaan jokaisen osallistumismahdollisuuksia tuottamalla palveluita myös viittomakielellä sekä huolehtimaan vähemmistöryhmien ohjelmatarjonnasta. Tulkattavaksi ohjelmaksi valikoitui torstaisin täysistunnon yhteydessä YLE TV1 -kanavalla lähetettävä eduskunnan suullinen kyselytunti.

Tulkkaus järjestetään eduskunnan ja Ylen yhteistyönä. Ensimmäinen viittomakielelle tulkattu kyselytunti nähtiin syyskuussa 2012. Tulkkaus järjestettiin aluksi pilottina, jossa oli mukana useampi yritys ja sen jälkeen lähetysten tulkkaus kilpailutettiin kahdesti. Kevätkaudella 2013 tulkkauksesta vastasi Sign Line Oy (Evantia Oy:n toimitusjohtaja M. Savonsalmi, henkilökohtainen tiedonanto 29.8.2019). Syyskaudesta 2013 lähtien tulkkauksesta on vastannut Viittomakielialan Osuuskunta Via (toimitusjohtaja O. Huusko, henkilökohtainen tiedonanto 12.10.2018). Aiemmin hieman alle tunnin mittainen ohjelma, ja tammikuusta 2019 lähtien tasan tunnin mittainen ohjelma, tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden seurata ajankohtaista politiikan keskustelua suorana.

Kyselytuntien tulkkauksesta ei ole aiemmin kerätty palautetta, eikä sitä ole juuri saatu spontaanistikaan. Myös Yle on huomannut palautteen vähäisyyden erityisryhmien kohdalla ja palautteen saamiseksi sekä toiminnan kehittämiseksi on perustettu Yle-raati, jossa on jäsenenä niin kuulo- ja näkövammaisia kuin ikäihmisiäkin (Kilpeläinen 2019). Sisältöjen saavutettavuus on Ylen ydintehtäviä ja saavutettavuusverkoston tehtävänä on huolehtia erityisryhmille suunnattujen palveluiden tarjonnasta ja näiden kehittämisestä (Rajala 2019). Ohjelmien Jarkko ja kuuro Amerikka sekä Tanja ja kuuro Eurooppa katsojakunta oli viittomakielistä yleisöä laajempi ja ne saivat poikkeuksellisen paljon palautetta (I. Kilpeläinen, henkilökohtainen tiedonanto 1.9.2019).

Kyselytuntien tulkkauksen alkuvaiheessa tulkkaus oli lähetyksistä selviytymistä, pari-työskentelyn hiomista sekä tulkkausstrategioiden muokkaamista sopimaan yhteen teknisten ratkaisujen, kuten tulkkiuuden ja valaistuksen kanssa. Ajankohtaisohjelma Pressiklubin tulkkauksen alettua syksyllä 2015, myös tv-tulkkausta tekevien tulkkien määrä, ja sen myötä yhteisten käytänteiden merkitys, kasvoi. Vielä pitkään työskentely oli sanaston ja viittomiston kartuttamista sekä tiivistä uutisten seuraamista ja poliittisten aiheiden haltuunottoa. (K. Lakner, henkilökohtainen tiedonanto 2.8.2019.) Vähitellen tulkkitiimin yhteinen tietopääoma on kasvanut ja ajatus nimenomaan kyselytunnille ja politiikan maailmaan suuntaavasta tulkkauksen kielellisestä kehitystyöstä on vahvistunut.

Kyselytunnin tulkkauksesta vastaa tällä hetkellä Viassa noin 10 tulkin tiimi. Kyselytunnin tulkkauksen tuotannosta vastaa kansallinen mediayhtiö Yleisradio (Yle). Kaksi tulkkiä vastaa yhden kyselytuntilähetyksen tulkkauksesta. Lisäksi kuhunkin lähetykseen on mietitty varajärjestelyt. Tulkit valmistautuvat kyselytuntien tulkkaukseen seuraamalla politiikan uutisia aktiivisesti. Saman viikon lähetystä varten he tutustuvat mahdollisiin kyselytunnilla esiintyviin aiheisiin sekä sisällöllisesti että terminologian näkökulmasta. Tulkit tekevät kiinteää yhteistyötä Ylen viittomakielisen uutistoimituksen kanssa ja heillä on mahdollista saada palautetta sekä pohtia terminologiaa yhdessä (K. Lakner, henkilökohtainen tiedonanto 2.8.2019). Lisäksi viittomia ja ilmaisuja on mahdollista pohtia tulkkiä kesken WhatsApp-ryhmissä. Varsinaiset eduskuntaryhmien kysymykset tulevat tulkeille sen verran lähellä lähetystä, että siinä vaiheessa viittomia ehtii pohtia vain tulkiparin kanssa.

Kyselytuntia varten on sovittu, että tulkkiä vaatetus on musta ja että kimaltavia koruja ei käytetä. Tulkkiä maskeeraus on Ylen tiloissa ennen lähetystä. Tulkkaus tapahtuu Ylen studiossa ja tulkkiuutu liitetään eduskunnasta lähtevän tv-kuvan päälle teknisesti (Kuva 1). Tulkkiuudun koko on kyselytunnilla pienempi kuin viittomakielelle tulkatussa A-studiossa (Kuva 2). Tulkkaus kuvataan studiossa yhdellä kameralla. Lähetysten ääni tulee tulkin korvaan korvakaiuttimen kautta. Lisäksi tilassa on varalta lattiakaiuttimet. Tulkit tulkkaavat seisten ja vaihtavat tulkkausvuoroa ruudussa 8 minuutin, tai joskus 5-10 minuutin, välein.

Kuva 1. Tulkkiruutu kyselytunnilla (21.11.2019 kohdassa 1:05 Yle Areena 1.10.2020)

Kuva 2 Tulkkiruutu A-studiossa (8.1.2020 kohdassa 21:30 Yle Areena 1.10.2020)

3 NÄKÖKULMAT KYSELYTUNTIEN TULKKAUKSESSA

Tavallisen katsojan, äidinkielestä riippumatta, ei ohjelmaa katsoakseen tarvitse tutustua poliittisen kielenkäytön erityispiirteisiin. Koska parlamentissa käytettävän puheen yksi tarkoitus on vaikuttaa mielipiteisiin (Pekonen 2011, 41), on tulkkauksen näkökulmasta tarpeen käydä läpi poliittisen puheen keinoja ja päämääriä, jotta voidaan arvioida ja tulkita kontekstia, johon katsojien antama palaute tulkkauksesta liittyy.

Päivänpolitiikan aktiivinen seuraaminen vaatisi tuekseen politiikan asiantuntijoiden analyyseja ja uutisten seuraamista eri medioiden kautta. Edes suomenkielisillä katsojilla ei ole ollut käytettävissä tilastoja tai arviointeja, joissa kyselytunnin parlamentaarista keskustelua olisi systemaattisesti seurattu. Tämä vaikeuttaa kansalaisen osallistumista poliittiseen arviointiin. Katsojat todennäköisesti näkevät salissa käydyin keskustelun tyystin erilaisesta näkökulmasta kuin siihen osallistuvat kansanedustajat. Tavallinen kansa ja politiikan sisäpiiriläiset seuraavat poliittista puhetta erilaisin lähtökohdin. (Laaksonen 2011,86.)

On hyvä huomioda, että sekä tulkit että viittomakieliset katsojat ovat hypänneet mukaan kansallisen tason politiikan asioihin ja sen kieliympäristöön ikään kuin kesken matkan. Käsitteet ja kielen rakenteet, joita suomen kielessä ei aiemmin ollut, ovat kehittyneet ajan myötä ja niitä myös syntyy koko ajan lisää. 1840- ja 1850-luvun Suomessa luotiin tietoisesti poliittista sanastoa. Esimerkiksi sana valtio puuttui suomen kielestä ja käsitteestä käytettävät lukuisat rinnakkaiset ilmaisut vaikeuttivat asioista puhumista (Pulkinen 2003, 218, 227). Vuosien varrella suomen poliittinen sanasto on luonnollisesti karsunut entisestään ja Euroopan unioniin liittyminen 1995 (Euroopan unioni 2020) toi jälleen uuden tarpeen sanaston aktiiviselle päivittämiselle. Suomalaisella viittomakielellä ei vielä ole kaikkia politiikan alan ilmaisutapoja ja käsitteitä luotuna, koska tälle sanastolle ei ole ollut luontaista käyttöympäristöä. Käsitteistön vakiintumattomuus on tehnyt tulkkauksesta haastavaa. Poliittinen kielenkäyttö kuitenkin vaatii vakiintunutta terminologiaa. Sanat ovat tiedollisesti latautuneita ja mikäli ne tulkataan vaihtelevin ilmauksin aina kulloisenkin kontekstin mukaan, niiden muoto häviää. Kontekstisidonnaisiin ilmaisiin on myös käytännössä mahdotonta viitata esimerkiksi luetteloissa. Siksi tulkkauksessa on tarpeellista käyttää myös käänöslainoja tai suoria käänöksiä poiketen esimerkiksi viittomakielisten uutisten käyttämistä ilmaisuista. Opinnäytetyön haastattelujen aikaan tulkeilla ei vielä ollut käytettävissä

Kuurojen Liiton Kielineuvonnan palveluita, jonne siirtää pohdintoja käsitteistä. Työn kirjoittamisajankohtana tämä mahdollisuus on jo olemassa ja katson, että Kielineuvonta yhdessä viittomakielisten uutisten toimituksen kanssa tekee tärkeää poliittisen kielen sanastotyötä.

En syvenny opinnäytetyössäni lainkaan esimerkiksi puoluepolitiikkaan ja sen ilmeneeseen kielessä, vaikka ne ovatkin kiinteästi läsnä kyselytunneilla ja ne on hyvä huomoida tulkkauksessa. Katsauksen tarkoituksena on antaa näkökulmia siihen, millaisia asioita tulkin olisi hyvä hahmottaa tulkkauksessa. Vastaavat lainalaisuudet pätevät jokaisessa tulkkaustilanteessa, tapahtuipa tulkkaus työpaikalla, oppilaitoksessa, terveydenhuollossa tai millä tahansa elämän alueella. Tulkin on hyvä tunnistaa konteksti ja tietää riittävästi kustakin kieliympäristöstä, pystyäkseen tulkkamaan ymmärrettävästi.

3.1 Eduskunnan kyselytuntien kieliympäristö ja erityispiirteet

Eduskunnan kyselytunnilla on pitkät perinteet ja sen rakenteet ja käytänteet ovat muotoutuneet ajan kuluessa. Suullisten kysymysten esittäminen tuli voimaan eduskunnassa 1.5.1966. Siihen asti kansanedustajat olivat voineet esittää ministereille kysymyksiä vain kirjallisesti ja vastausaikaa oli 30 päivää. (Hyttiäinen 1969, 2.)

Nimestään huolimatta suullinen kyselytunti perustui pitkään ministereille ennakoon lähetettyjen kysymysten ja niihin ennakoon laadittujen vastausten lukemiseen. Vasta 1990-luvun aikana suullinen kyselytunti muuttui muodoltaan vapaammaksi. Vaikka kyselytuntin rakenne on edelleen tarkkaan säädely, on keskustelu kansainvälisesti vertailtuna vapaamuotoista. Kansanedustajat toimittavat etukäteen kysymyksiä puhemiehelle, joka jakaa puheenvuorot edustajille, aloittaen yleensä suurimmasta oppositiopuolueesta. Puhemies myöntää vastauspuheenvuorot ministereille, jotka eivät välttämättä tiedä kysymyksiä etukäteen, vaan vastaavat niihin sen hetken tietämyksensä mukaan. (Aula 2020.) Kysymyksen esittämiseen ja vastaamiseen on varattu aikaa yksi minuutti kullekin puhujalle kerrallaan. (Valtioneuvosto 2020.) Ministerin vastauksen jälkeen edustajat voivat esittää lisäkysymyksiä puhemiehen harkinnan mukaan. Puhemies päättää yhteen aiheeseen käytettyjen puheenvuorojen määrän.

Kyselytunteja on lähetetty televisiossa 1990-luvun alusta lähtien aluksi kerran kuukaudessa (Aula 2020) ja viimeistään kevätistuntokaudesta 2009 lähtien kerran viikossa

(J. Jokinen, henkilökohtainen tiedonanto 4.11.2019). Kyselytunti televisioidaan valtiopäivien aikana torstaisin täysistunnon yhteydessä klo 16. Alussa on toimittajan tervehdys, jonka jälkeen katsojat pääsevät seuraamaan salikeskustelua.

Kansanedustajien työtä mitataan usein heidän saamansa mediajulkisuuden kautta, vaikka se ei aina olekaan osoitus edustajan aktiivisuudesta eduskuntatyössä. Kansanedustajan tulee tuntea median toimintatapoja saadakseen oman asiansa julkisuuteen. (Aula 2020.) Minuutin pituisilla puheenvuoroilla on pyritty säilyttämään kyselytunti aitona vuoropuheluna ja välttämään poliitikkojen pitkiä monologeja. Tämä minuutin aikaraja kuitenkin aiheuttaa sen, että edustajat yrittävät esittää kysymyksensä mahdollisimman tiiviisti ja joskus myös mahdollisimman nopeasti mahduttaakseen kysymyksensä aikarajan sisälle. (Laaksonen 2011, 36) Toisaalta, vaikka kysymys tai vastaus olisi mahdollista esittää lyhyemmässä ajassa, pyrkii puhuja käyttämään hänelle annetun minuutin. Tämä aiheuttaa asian turhaa pyörittelyä ja vie keskustelusta tehokkuutta. Kyösti Pekosen (2011) mielestä huomion kiinnittäminen puheen kestosta sen sisältöön voisi tehdä retoriikasta laadukkaampaa. (mt. 101-102.)

Kyselytunnin sisältöön ja puheeseen vaikuttavat monet asiat. Keskustelu kyselytunnilla ei ole yhteisymmärrykseen pyrkivää puhetta, vaan oppositio pyrkii haastamaan hallitusta ja saamaan omia asioitaan julkisuuteen ja hallitus puolestaan pyrkii esittelemään omia aikaansaannoksiaan (Wiberg 2014, 208). Kysymyksen esittäminen kyselytunnilla mahdollistaa nämä molemmat. Kansanedustajille tehdyistä haastatteluista (Pekonen 2011, 98-102, 107) käy ilmi, että moni edustaja pitääkin täysistuntopuhetta turhana tai teatterinomaisena, jopa propagandana. Täysistunto on edustajalle julkinen areena, jossa esiintymällä ei vaikuteta niinkään eduskunnan päätöksentekoon kuin äänestäjiin. Täysistunnot tarjoavat mahdollisuuden arvioida puhujan, varsinkin ministerin, osaamista. Myös rivikansanedustajan on hyvä tulla nähdyksi kyselytunnilla ja pyrkiä saamaan puheenvuoro, jonka myötä hänen puheensa jää myös eduskunnan pöytäkirjoihin seuraavaa vaalikampanjaa ajatellen. (mt., 103-110.)

Katsojan näkökulmasta poliitikkojen puhe voi kuulostaa monimutkaiselta ja ympäröityä epäselvyydeltä. Epämääräisyys tai kannanottojen väljyys on kuitenkin tarkoituksenmukaista ja jättää poliitikolle liikkumatilaa tulevaisuuden ratkaisujen varalle. Poliitikko pikemminkin reagoi kysymykseen kuin vastaa siihen. Poliitikko voi 'korjata epäkohtia'

ilmaisematta tarkemmin kuka korjaa, millä keinoin, milloin ja mihin hintaan. On tavallista, että poliitikko puhuu vuolaasti tehdäkseen vaikutuksen yleisöön ja voittaakseen vastustajansa mutta jättää sisältökysymykset käsittelemättä. Kysymys itsessään voi myös olla kyseenalainen tai sisältää piilo-oletuksia. Tällöin suoraa vastausta ei edes ole järkevää antaa. (Paloheimo & Wiberg 2004, 331-339.) Poliitiikan puhe voi olla myös metaforista ja siinä saatetaan käyttää ilmauksia, jotka on lainattu muilta elämänalueilta kuten urheilusta, luonnosta, muilta ammattialoilta tai sotasanastosta (Heikkinen, 2002).

Usein tavallisesta kansalaisesta merkityksettömältä kuulostava poliitikkojen puhe on sen sisäpiiriläisille ymmärrettävää ja tarkoituksellista. Bakhtinin (1998, 289) mukaan poliittisessa kielessä, aivan kuten muissakin ammattikielissä (vrt. asianajaja, lääkäri, sähkömies), käytetään usein vain muille samaan ammattiryhmään kuuluvien ymmärrettäväksi tarkoitettuja kielen muotoja. Kyse ei ole pelkästään sanastosta, vaan laajemmin siitä muodosta, jolla kieli ilmaisee intentioita tai määrittelee käsitteitä. Muodolla on siten merkitys, joka ei avaudu asiaan vihkiytymättömälle, vaan jää merkitykseltään rajoittuneeksi tyhjäksi kieleksi.

Televisioinnilla on oma vaikutuksensa kyselytunnin sisältöön. Lännen Median kyselystä kansanedustajille (Hämeen Sanomat 22.9.2018) käy ilmi, miten eduskunnan keskusteluilmapiiri kiristyy median läsnä ollessa. Kyselytuntien televisiointi on kansanedustajien mukaan suurin syy keskustelun kärjistymiselle ja tahallisille väärinymmärryksille. Sen sijaan valiokunnissa ja median poistuttua paikalta kansanedustajat kokevat poliittisen debatin palaavan hyväksi ja rakentavaksi. Eduskunnan todellinen työ tehdään valiokunnissa, mutta näkyvyyttä saa täysistuntopuheiden ja aloitteiden kautta (Pekonen 2011, 106).

Kansanedustajien Internetin ja verkkolehtien käyttö näkyvyyden saamisessa on lisääntynyt ja näin edustajien on mahdollista saada haluamansa asiat julkisuuteen muutenkin kuin journalistien kautta (Aula 2020). On arvioitu, että somekeskusteluille tyypilliset toimintatavat ovat levinneet myös täysistuntoon (Junkkari 2019). Vaikuttaa siltä, että sosiaalisen median tultua yhä vahvemmin poliittisen keskustelun foorumiksi, poliitikoilla on yhä paremmat mahdollisuudet puhua kyselytunnilla suoraan omille kannattajilleen ja mahdollisille äänestäjilleen. Oma puheenvuoro on mahdollista jakaa sosiaalisen median alustoilla ilman ympäröivää keskustelua. Kyselytunnilla korostuu se,

ettei kysyjä välttämättä kaipaa vastausta kysymykseensä, vaan hänelle riittää oman puheenvuoron kautta saatu näkyvyys. Puheenvuorossaan hän voi sekä kritisoida vastakkaista osapuolta että esittää oman ehdotuksensa ilman, että hänen näkemystään haastetaan. Hänen on mahdollista puheenvuorossaan myös ikään kuin esittää toisen osapuolen vastaus ja kritisoida tätä. Sosiaalisen median kohut saattavat myös nostaa asioita käsittelyyn joko kansanedustajien itsensä tuomina tai kohuista syntyneiden kansalaisaloitteiden myötä.

Timo Turjan (2019) mukaan parlamentaarinen instituutio on kuitenkin vahvempi kuin yksittäiset kohut ja median kautta mahdollisesti välittyvä möly. Keskustelua hillitsee myös perustuslaki §31, jonka mukaan kansanedustajan pitää esiintyä vakaasti ja arvokkaasti, loukkaamatta toista henkilöä. Länsimaisissa parlamenteissa yleisen sääntön mukaan toista edustajaa ei saa kutsua valehtelijaksi täysistunnossa. Sen sijaan monenlaiset kiertoilmaukset ovat sallittuja. Suomessa sääntö on kirjoittamaton. (Turja 2019.)

Eduskunnan pöytäkirjoista on nähtävissä lukuisia tapoja kiertää sääntöä. Valehtelusta on syytetty esimerkiksi sanomalla, että totuutta on käytetty eduskunnassa säästeliäästi, varomattomasti tai hieman mukaillen. On voitu sanoa, että joku on puhunut muunneltua tai skaalattua totuutta tai että hän on vastoin vaalilupastaan pettänyt äänestäjät. Valehtelusta voidaan näpäyttää myös esittämällä toive rehellisestä keskustelusta. (Voutilainen 2019.)

Eduskuntavaalit ovat neljän vuoden välein ja myös sillä, miten lähellä vaalit ovat, on vaikutusta kyselytuntien sisältöön, aiheisiin ja salin tunnelmaan. Valtiopäivien loppupuolella ja vaalien lähestyessä puheen retoriikka muuttuu (Laaksonen 2011, 97). Vaalien läheisyyden vaikutus kyselyaktiivisuuteen oli nähtävissä jo vaalikausien 1958-1961 sekä 1962-1965 kirjallisten kysymysten määrissä. Vaalien jälkeen kysymysten määrä oli pienempi ja nousi vaalikauden loppua kohti. (Hyytiäinen 1969, 33-34.) Palosen (2011) mukaan hallitus vastaan oppositio -asetelmassa tapahtuu myös muutoksia valtiopäivien edetessä. Vaalikauden puolivälissä oppositio ja hallitus asettuvat selkeiksi vastakkaisiksi ryhmiksi, kun taas vaalikeväänä myös hallituspuolueet alkavat tehdä pesäeroa toisiinsa. (Laaksonen 2011, 97.)

Yksi eduskunnan puheenvuorojen lajityypeistä ovat välihuudot ja ne ovat tärkeä osa eduskuntakeskustelua. Niiden esittäminen kyselytunnilla on kuitenkin taitolaji ja sillä,

miten edustaja onnistuu ajoituksessa tai missä kohtaa salia hänen paikkansa on, on merkitystä sille, tuleeko välihuuto noteeratuksi ja päätyykö se esimerkiksi eduskunnan pöytäkirjaan vai ei. (Voutilainen 2019). Parhaimmillaan ytimekäs välihuuto virkistää keskustelua ja tuo sille lisäarvoa. Puhemies Haataisen (Junkkari 2019) mukaan nykyisessä eduskunnassa olisi tarvetta opetella välihuutojen tehokasta käyttöä. Päälle huutaminen, mölyäminen tai tahallinen puhujan häiritseminen eivät hänen mukaansa ole välihuutoja ja niiden takia kansalaiset voivat saada eduskuntaistunnoista huonon kuvan. Välihuuto on lyhyt kommentti keskelle puheenvuoroa, ei jatkuvaa metelöimistä ja turhaa äänen korottamista. Välihuudot ovat Haataisen mukaan oivaltavia tokaisuja ja luovat saliin jopa minidebatteja.

3.2 Viittomakielisten tiedonsaanti ja poliittinen osallisuus

Suomen perustuslaissa (731/1999) todetaan ihmisten olevan yhdenvertaisia (pykälä 6) ja todetaan, että ketään ei saa laittaa eri asemaan mm. kielen tai vammaisuuden perusteella. Julkisuuden perusteella jokaisella on oikeus vastaanottaa tietoja kenenkään ennakolta estämättä (pykälä 12). Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus äänestää (pykälä 14) ja olla vaalikelpoinen (pykälä 27). Edellä mainitut oikeudet turvataan lailla myös viittomakieltä käyttäville (pykälä 17). Laki yksin ei vielä takaa osallisuutta ja toimijuutta, vaan siihen tarvitaan myös tiedonsaantia ja muita toimia. Laki mahdollistaa yhdenvertaisuuden, ei toteuta sitä. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) myös velvoittaa esimerkiksi viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta (pykälä 1) mutta ei kerro miten sitä edistetään.

Perustuslaki asettaa julkiselle vallalle tehtävän edistää yksilön osallistumista ja mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon. Viittomakielisten tiedonsaannista ei ole perustuslaissa mainintaa. Sen sijaan Viittomakielilain (359/2015) pykälässä 3 sanotaan, että Viranomaisen on ”toiminnassaan edistettävä viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään”. Laissa ei kuitenkaan määritellä, missä määrin ja minkä tiedon saamista viranomaisen tulee edistää. Toukuussa 2015 voimaan tulleen viittomakielilain puutteeksi voi lukea sen, että se on suppea yleislaki, joka ei tuonut voimaan tullessaan uusia oikeuksia viittomakielisille henkilöille. Monet velvoitteet jäivät edelleen muun lainsäädännön piiriin. Esimerkiksi laissa asetettu viranomaisten edistämisvelvoite on ollut laajempaan asetettuna jo Yh-

denvertaisuuslain 5. pykälässä. Viittomakielilaki ei myöskään sisällä valvontaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan lainsäädäntöä tulisi oleellisesti täsmentää, jotta viittomakielisten oikeudet voisivat toteutua myös käytännössä. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020)

Viittomakielisten tiedonsaanti, palveluiden saavutettavuus ja osallisuus yhteiskunnassa ovatkin usein järjestöjen toiminnan varassa. Ne neuvovat ja ohjaavat viittomakielisiä, kuulovammaisia ja kuurosokeita ja paikkaavat siten julkisen sektorin sekä viranomaistiedotuksen puutteita ja ehkäisevät näin syrjäytymistä. (Kuurojen Liitto 2020)

Markku Jokinen esitti Viittomakielen päivän seminaarin loppupuheenvuorossaan 12.2.2019 huolensa siitä, että vaikka yhteiskunnan rakenteet alkavat lain ja prosessien osalta olla kunnossa, niin kokemuspuolella tilanne ristiriitainen. Rakenteiden ja prosessien puolella mennään koko ajan eteenpäin, silti joukkoon kuulumisen ja yhteenkuuluvuuden tunne viittomakielisten arjessa ei vielä toteudu. Jokinen viittasi puheessaan seminaarissa esiteltyyn Vammaisfoorumin kyselyyn vammaisten oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Verkkokyselyn mukaan moni Suomen viittomakielinen on syrjäytymisuhan alla. Merkittävä osa vastanneista oli kokenut syrjintää lukuisilla elämän alueilla viimeisen kahden vuoden aikana, muun muassa 80% vastanneista oli kokenut syrjintää tiedon saannissa ja/tai kommunikoinnissa, 58% mielestä vammaisiin henkilöihin kohdistuvat ennakkoluulot eivät ole vähentyneet ja 27% vastanneista koki, että heidän oikeutensa elämään oli kyseenalaistettu. Myöskään esteettömyys ja saavutettavuus eivät ole todellisuutta; 42% vastaajista kokee esteitä internetissä ja muussa tietoliikenteessä sekä 62% tiedotuksessa ja viestinnässä. (Joronen 2019.) Viittomakieltä käyttävien oikeudet lisättiin perustuslakiin 1995 ja viittomakielilaki astui voimaan kaksikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 2015. Silti oikeudet eivät näytä toteutuvan arjessa.

Demokratian toteutumisen näkökulmasta on tärkeä tarkastella yksilöiden äänestysaktiivisuutta ja siihen vaikuttavia seikkoja (Grönlund & Wass 2016, 36). On ollut pitkään tiedossa, että noin neljännes tai viidennes suomalaisista ei äänestä, eikä ilmoituksensa mukaan ole kiinnostunut seuraamaan politiikkaa tai siihen liittyvää tiedotusta (Noussiainen 1998, 319). Eduskuntavaaleja tutkittaessa on huomattu, että poliittiseen osallistumiseen vaikuttavat niin perhetausta, ikä ja sukupuoli kuin yksilön tietotaso ja

tunne poliittisesta pätevydestäkin. Vasta viime aikoina on kiinnitetty enemmän huomiota eriarvoistumiskehityksen vaikutuksiin yksilön äänestämiskäyttäytymisessä (Grönlund & Wass 2016, 29) Yksilön käytössä olevat resurssit vaikuttavat merkittävästi myös hänen poliittiseen osallisuuteensa. (Nousiainen 1998, 320., Aula 2020.)

Tarkastellaan mitä tahansa joko äänestämiseen tai poliittiseen osallistumiseen ylipääntään vaikuttavia yksilön resursseja, tulee viittomakielisten kohdalla ottaa huomioon riittävän tiedonsaannin vaikutukset osallistumisen mahdollisuuksiin. Se, joka hallitsee julkista tilaa, voi vaikuttaa sekä keskustelunaiheisiin että ongelmanratkaisun keinoihin (Railo & Ruohonen 2016, 77-86). Julkisen tilan keskustelu on pitkälti viittomakielisten ulottumattomissa.

Kansainvälistä viittomakielistä yhteisöä hyvin tuntevat vaikuttajat ovat nostaneet kuurojen tiedonsaannin haasteet yhdeksi merkittävimmistä poliittisen osallistumisen esteeksi. Europarlamentaarikko Helga Stevensin (MEP 2014-2019) mukaan viittomakielisten kuurojen heikko poliittinen osallistuminen johtuu viittomakielisen tiedonsaannin puutteesta (Halonen 2016, 58). Venäjän kuurojen liiton puheenjohtaja Valery Rukhledev toteaa: “Kun viittomakielen asema laissa paranee, mahdollistaa se yhä paremman tiedonsaannin kuuroille. Mitä enemmän tietoa on saatavilla, sitä enemmän on aktiivisuutta. Mitä vähemmän tietoa on, sitä vähemmän aktiivisuutta. Tieto on avain toimijuuteen ja menestykseen.” (Kilpeläinen 2016)

Viittomakielisillä on ollut mahdollisuus seurata eduskuntatason päivänpolitiikkaa omalla kielellään vasta vähän aikaa. Tietoa kotimaan politiikasta on saatavilla mm. sanomalehdissä ja verkossa suomen kielellä, mutta omakielinen tiedonsaanti on edelleen lähinnä viittomakielisten uutisten varassa.

4 POLITIIKAN TULKKAUS JA KÄÄNTÄMINEN

Bakhtinin (1998, 280, 281.) mukaan kieli on aina tilanteeseen sidottu ja saa merkityksensä siinä tilanteessa, jossa se esiintyy. Se, mitä sanotaan, ei ole olemassa vain käsillä olevassa hetkessä, vaan se kytkeytyy menneeseen, aikaisemmin sanottuun, tehtyyn ja koettuun. Samalla se suuntautuu tulevaan, siihen mitä tullaan sanomaan ja miten siihen, mitä nyt sanotaan, tullaan vastaamaan. On kyse vuoropuhelusta, dialogista. Kieli liittyy tiettyyn kontekstiin [kyselytunnin tapauksessa politiikan] ja se voidaan ymmärtää täysin vain tässä kontekstissa. Sanat ja puhe koostuvat saman teeman ympärille

rakentuneessa kokonaisuudessa, jossa sanat voidaan ymmärtää näiden vastakkaisten näkökulmien, mielipiteiden ja arviointien valossa. Puhe ei esiinny tyhjiössä, vaan ikään kuin kulkee kohti vastaanottajan ymmärrystä siinä taustassa, joka koostuu sekä aihepiirin sisällöstä että tunneilmaisusta. On kyse suhteesta, jossa kuulija on aktiivinen osapuoli.

Kyselytunnilla poliitikot puhuvat kieltä, joka yhdistyy aiemmin sanottuun ja koettuun. Keskustelu on monitasoista ja siinä vilisee viittauksia lehtiin, artikkeleihin ja julkisuudessa käytyihin keskusteluihin. Keskustelu ei näin ole irrallinen kokonaisuus, vaan tiiviisti yhteydessä muuhun todellisuuteen. Viittaukset puheessa saattavat kantaa yli hallituskausien sisältäen vahvoja poliittisia näkemyksiä ja samalla pyrkimyksiä vaikuttaa, ei niinkään salissa läsnä oleviin keskustelijoihin, vaan niin sanottuun suureen yleisöön - kansalaisiin, omiin kannattajiin ja mahdollisiin äänestäjiin (Laaksonen 2011, 96). Samalla televisiossa ollut keskustelu antaa aihetta muihin mediakeskusteluihin (Nuolijärvi & Tiittula 2000, 18). Tulkki ei välitä kieltä sellaisenaan, vaan pyrkii välittämään keskusteluympäristöä niin, että asiasta ja keskusteluista perillä oleva pystyy osallistumaan siihen. Myös keskusteluiden seuraaminen on osallistumista.

Tulkeille kyselytuntien kieliympäristö ja vuorovaikutustilanne on monimutkainen. Muulle televisiokeskustelulle tyypilliseen tapaan keskustelua ei käydä niinkään puhujien kesken, vaan se osoitetaan kolmannelle osapuolelle, lehtereillä olevalle yleisölle ja tv-katsojille. Keskustelua ei siis käydä, vaan sitä esitetään (Nuolijärvi & Tiittula 2000, 17).

Tämä asettaa tulkkaukselle omat vaatimuksensa. Tulkki on välittäjänä keskustelutilanteessa, jossa osapuolina ovat niin poliitikot, sekä kansanedustajat että ministerit, kuin kyselytuntien katsojatkin. Tulkin täytyy ymmärtää kuulemastaan enemmän kuin sanoja ja lauseita. Hänen tulee ymmärtää poliittisia päämääriä ja politiikan historiaa. Hänen tulee seurata päivänpolitiikkaa tiivistä ja olla tietoinen meneillään olevista keskusteluista. Tieto ja ymmärrys auttavat tulkkia välittämään tietoa vastaanottajalle siinä kontekstissa, jossa se esiintyy.

Eduskunnan kyselytuntien tulkkausten alkuvaiheissa on merkittäviä yhtymäkohtia EU-suomen tulkkaukseen Suomen EU-jäsenyyden alkuvaiheissa. Euroopan unionin jäsenyys laittoi niin tulkit ja kääntäjät kuin virkamiehetkin aivan uuteen kielelliseen ympäristöön. Monikielinen virallisen viestinnän kulttuuri oli EU:ssa jo vakiintunut ja

oli mietittävä, miten tämän kielellisen ympäristön viestit kääntyvät suomen kielelle. (Koskinen 2006, 9.) Vastaavasti, kun kyselytunteja alettiin tulkata suomalaiselle viittomakielelle, oli suullisten kysymysten esittämisellä jo vakiintuneet, vaikkakin ajan myötä jatkuvasti muovautuvat, perinteet. Tähän kotimaisen politiikan näyttämölle tuli lennosta uusi kieli, jota ei aiemmin ollut käytetty politiikan estradeilla. Luonteva kielenkäyttö vaatii sitä, että kieltä käytetään asioiden käsittelyssä. Kieli ei synny itsestään, vaan käytössä (Sunnari 2006, 28). Lisäksi, aivan kuten EU-suomen kohdalla uusia termejä tuli miettiä kääntäjien, tulkkien ja asiakkaiden yhteistyönä, myös viittomakielinen poliittinen kieli vaatii sekä aikaa että aktiivista pohdintaa löytääkseen muotonsa.

EU-jäsenyyden alussa käännökset, joita alkutekstit ohjasivat vahvasti, saivat kritiikkiä epäsuomalaisesta muotoilusta ja kömpelyydestä. Lisäksi monimutkaisten rakenteiden vastapainoksi käännöksiin valittiin sanatasolla kotoperäisiä ilmauksia, jotka vastoin hyvää tahtoa, vieraannuttivat lukijan alkuperäisestä tekstistä. Mitä pidemmälle kääntäminen eteni, sitä suuremmaksi kasvoi vaikeus viitata muihin teksteihin, jotka kaikki olivat täynnä viittauksia toisiinsa. (Karvonen 1997, 49-60). Saman vaikeuden näen kyselytuntien tulkkauksessa. Jos vakiintuneet suomenkieliset poliittiset ilmaukset, tai uudet vielä vakiintumattomat käsitteet, tulkataan sisällön ja merkityksen kautta, vaikeutuu niihin viittaaminen myöhemmässä vaiheessa. Mikäli käsite tulkataan kontekstissaan vain sen sisältöä painottaen, on riski, että käsite on olemassa monin eri tavoin ilmaistuna, mutta katoaa terminä. Tällöin siihen viittaaminen myöhemmin on käytännössä mahdotonta, koska se vaatisi täsmälleen samojen lauserakenteiden muistamisen ja toistamisen. Pulkkinen (2003, 216) mukaan käsite on olemassa jo ennen kuin sitä kuvaamaan on olemassa vakiintunut sana tai ilmaisu. Riippuu käsitteen tarpeellisuudesta ja myös mahdollisesta vuorovaikutuksesta toisten kielten kanssa, miten nopeasti ja millaiseksi käsite muodostuu. Käsitteet muovautuvat ja muuttuvat sanojen kautta ja niissä kietoutuu yhteen sekä merkitys että muoto. Eli käsite ei ole ainoastaan joko sana tai merkitys, vaan molemmat.

EU-suomen käännöstrategiat muotoutuivat myöhemmin vapaammiksi rakenteiltaan ja virkerajoiltaan, mutta saivat raskaan kotoperäisen virkakielen muodon. Sen sijaan termien kotoperäisyysvaatimuksista on sittemmin joustettu ja alun perin vieraalta kalskahtavat sanat ovat löytäneet tiensä suomenkielisiin teksteihin (Koskinen 2006, 11). Kielten erilaiset ajattelutavat vaikeuttavat yhteisen käsitemaailman löytymistä.

EU:ssa sanastotyön ja keskeisten termien legalimääritelmien avulla on pyritty käyttämään yksiselitteisiä käsitteitä, oli kyse sitten uudissanoista tai jo vakiintuneesta sanastosta. Tällä pyritään takaamaan se, että ilmaisu tarkoittaa samaa asiaa kaikilla eri kielillä. (Sunnari 2006, 23.)

Yhtenä esimerkkinä terminologian vakiintumisesta on englannin *accessibility*, joka vielä 2000-luvun alkupuolella kääntyi suomeksi eri tavoin: saatavuus, julkisuus jne. ja vastaavasti muoto *more accessible* kääntyi suomeksi: helpommin lähestyttävä (Sajavaara 2006, 39). Nykyään käsite on vakiintunut muotoon saavutettavuus. Saavutettavuus ei ole sanana yksiselitteinen, ja sen merkitysisältö on vaihdellut verkkoympäristön helppokäyttöisyydestä (digitaalinen saavutettavuus WCAG 2.1) palveluiden saatavuuteen tai läheisyyteen asuinpaikasta. Sitä käytetään myös puhuttaessa yhdenvertaisuudesta tai esimerkiksi viittomakielisten tiedonsaannista ja omakielisistä palveluista. (Invalidiliitto 2020.)

EU-kääntäjien haasteena oli taustoituksen ja kontekstin puuttuminen ja jääminen pelkän tekstin varaan, jolloin käänнос oli alttiina virheille ja epämääräisyyksille (Karvonen 1997, 30). Niin kääntäjä kuin tulkkin tarvitsevat tekstin tai puhutun lisäksi runsaasti oheistietoa ja käsityksen kokonaisuudesta ja sidoksista kyetäkseen tuottamaan sisällöin oikein.

Kyselytunnilla kansanedustajat saattavat lukea etukäteen valmistellut kysymyksensä suoraan paperista. Myös ministereiden puhe perustuu pitkälti heidän hyvin tuntemiinsa teksteihin, kuten hallitusohjelmaan, eri lakeihin ja asetuksiin, tai valiokuntien mietintöihin. Puheessa käytettyjen sanojen tai käsitteiden taustalla voi olla laajempia tekstejä, jolloin sanat ovat ikään kuin tiiviitä viittauksia muihin kokonaisuuksiin. Puhuessaan he siis käyttävät hyväksi kirjoitettuja tekstejä, joko suoraan tai ikään kuin lukevat ulkoa. (Nuolijärvi & Tiittula 2000, 19.)

Vuorikosken (2004, 177-179, 194, 208, 255) tutkimus simultaanitulkkauksesta Euroopan parlamentissa tukee ajatusta, että tulkkaus sopii parhaiten vapaasti esitetyn puheen kääntämiseen. Kun puhe sisältää runsaasti kirjoitetun tekstin elementtejä tai se luetaan suoraan paperista tai se luetaan nopeasti, kasvaa virheiden ja poisjätöjen määrä tulkkien kohdeteksteissä. Kirjoitetulle tekstille tyypillinen tiivis ilmaisu aiheuttaa ongelmia tulkkauksen tarkkuudessa.

Tulkkauksen pitkän viiveen on havaittu parantavan tulkin mahdollisuuksia muodostaa kuulemastaan ymmärrettävä kokonaisuus, jolloin myös väärintulkintojen riski vähenee (Cokely 1992, 67). Kyselytunnilla tulkit voivat jättää viivettä rajoitetusti, jotta he pysyvät mukana puhujanvaihdoksissa. Tämä viiveen ja nopeuden ristiriita tulee esiin myös Vuorikosken tutkimuksessa tulkkauksen laadusta Euroopan parlamentissa poliittisen retoriikan näkökulmasta. Samalla kun tulkki odotetaan jättävän riittävästi viivettä - pystyäkseen saamaan kiinni puhujan kehittelemästä puheen ideasta - odotetaan heidän saavan tulkkaus päätökseen samanaikaisesti puhujan kanssa. Pienikin viive tulkkauksessa puheenvuoron loppupuolella voi pakottaa tulkin tekemään poisjättöjä tai tiivistämään tekstiä siten, että se kuitenkin pysyy asiayhteydessä. (Vuorikoski 2004, 126.) Lyhyt viive kyselytunnilla toisaalta auttaa tulkkiä myös välttämään poisjättöjä, koska uutta tekstimassaa tulee nopeasti, eikä muisti välttämättä riitä kaiken toistamiseen, mikäli viive kasvaa liikaa.

Diskurssin tuntemus auttaa tulkkiä ennakoimaan. Viivettä on mahdollista jättää puheenvuoron loppua kohti tai vastaavasti korjata tulkkauksen tulosta eli tulketta lisäysten avulla puheenvuoron loppupuolella, kun asia on ehditty sisäistää (Hietanen 2001, 280). Tämä on mahdollista, koska puheenvuorojen välillä puhemies ottaa hetkeksi puheenvuoron itselleen siirtääkseen sen taas eteenpäin. Tulkkauksessa on mahdollista tarvittaessa jättää puhemiehen osuus tulkkaamatta. Tulkki voi syventyä puheenvuorojen sisältöön ja luottaa siihen, että puhujan vaihdos näkyy tv-ruudussa sekä kuvana että tekstinä (edustajan tai ministerin nimi ja puolue). Puhemiehen osuuden voi myös tiivistää, jopa ennakoita. Esimerkiksi kun puhemies sanoo: ”Pyydän niitä edustajia, jotka haluavat esittää tästä aiheesta vielä lisäkysymyksiä, ilmoittautumaan nousemalla seisomaan ja painamalla V-painiketta”, voi tulkki viittoja tämän tiivistäen ja jopa ennen kuin lause on sanottu loppuun ja näin saada itselleen hengähdystauon ennen seuraavaa kysymystä. Mikäli edellisen puheenvuoron tulkkaus on vielä oleellisesti kesken, voi tämän puhemiehen lauseen jättää tulkkaamatta ja aloittaa suoraan seuraavasta kansanedustajan puheenvuorosta. Oletettavaa on, että lause tulee yleensä tulkatuksi ja poisjättö on siten poikkeus, joka mahdollistaa muun sisällön täydellisemmän tulkkaamisen.

Vuorikosken tutkimuksesta käy esille se, että puhuttujen kielten osalta poliittisen retoriikan tulkkauksessa nimenomaan lauserakenne tuottaa tulkeille enemmän päänvai-

vaa, kuin itse asiasisältö tai sanasto. Kun syntaksi vaatii tavallista enemmän keskittymistä, sisällön ollessa samalla haastavaa, kärsii tulkkauksen tarkkuus. (Vuorikoski 2004, 194.) Sama haaste on olemassa myös suomesta suomalaiselle viittomakielelle tulkattaessa. Tulkin tulee aavistaa lauseen alkuhetkillä, mihin puhuja on päätyvässä, jotta rakenteesta tulee ymmärrettävä.

Tv-lähetyksen tulkkauksen tekninen toteutus vaikuttaa osaltaan tulkkausprosessiin. Tulkkausvuoron vaihtamisen yhteydessä vuoroaan lopetteleva tulkki saattaa joutua tiivistämään asian nopeammin, koska tulkin vaihto vie aikaa. Olisi mielenkiintoista havainnoida, joutuuko tulkki joskus ikään kuin nielaisemaan osan sisällöstä ajanpuutteen takia ja häiritseekö vaihtotilanne myös sisältöön keskittymistä. Millainen merkitys on tulkkien keskenään erilaisella viiveen pituudella? Jos toinen työskentelee parhaiten lyhyellä viiveellä (ja tiedon täydentämisellä myöhemmin) ja toinen pitkällä viiveellä tuottaen valmiita kokonaisuuksia, onko vaihtotilanteella vaikutusta tulkkeeseen?

Tulkkauksella ja kääntämisellä on eri funktio. Usein ajatellaan helposti, että tulkkaus olisi jotenkin vajaanpää tai keskeneräisempää kuin käännös. On totta, että kääntäjällä on tulkkaa enemmän aikaa muotoilla tekstiä vastaamaan lähdetekstiä. Kirjoitettu teksti kuitenkin kommunikoi lukijansa kanssa eri tilanteessa kuin puhuttu tai tilanteessa ilmaistu teksti. Siten tulkkauksen kautta tuotettu teksti voikin onnistua vastaamaan tarkoitustaan paremmin kuin esimerkiksi puheesta jälkikäteen tuotettu käännös. Tulkilla on käytettävissään samat tilanteessa läsnä olevat asiat kuin puhujallakin, ja nämä asiat ovat läsnä myös kuulijoille. Mikäli tietyssä, aikaan ja paikkaan sidotussa tilanteessa pidetyn puheen käännös kirjoitetaan, on tämä käännös irrotettu kontekstistaan, eikä siten täysin vastaa alkuperäistä tuotosta. Se onnistuu välittämään tietoa sanotusta, mutta ei enää ole sama. Tilannetta voi verrata vaikka urheilukisoihin. On eri asia, ja tuottaa eri kokemuksen, olla kisoissa läsnä, katsoa kilpailuita suoran lähetyksen kautta ja katsoa kisoista koostettu tallenne. Kyselytunnin puheenvuorot ovat oleellisesti kiinni suuren salin tapahtumissa. Tulkin tuleekin pystyä kuulemaan puhujan intentiot ja tunnistamaan, kenelle puhe on suunnattu, pystyäkseen tulkkaamaan sen sisältö tarkoitusta vastaavalla tavalla. Kun muodollisesti esitetään kysymys ministerille, niin oleellista on tunnistaa kysyjän viesti kyselytunnin katsojalle. Vaatii tulkilta paljon ehtiä tunnistaa kysyjän asema (hallitus tai oppositio) ja mahdollisesti myös puoluekanta

kesken hektisen tulkkauksen. Tähän voi olla apuna tukivuorossa oleva tulkki, joka esimerkiksi antaa koodisanan 'hallitus' puheenvuoron alkuvaiheilla, jotta tulkki ehtii valmistautua siihen, että kysymykseksi muotoiltu puheenvuoro on kehu pikemminkin kuin kritiikki.

5 TYÖN AINEISTO JA MENETELMÄT

Katsojapalautteen kerääminen tuntui aluksi paitsi tarpeelliselta myös varsin selkeältä tehtävältä. Kyselytunnin tulkkina olin hyvin tietoinen vaatimuksista, joita kieliympäristö ja terminologia sekä kameralle tulkkaminen aiheuttavat. Epävarmuus siitä, onko tulkkauksia käytettävää ja ymmärrettävää, on tulkatessa läsnä joka hetki. Tulkkauksista saadun palautteen vähyys puolestaan antoi aihetta pohtia, onko syynä hiljaisuuteen tyytyväisyys vai asian merkityksettömyys. Katsoiko lähetyksiä kukaan ja jos katsoi, niin katsoiko hän niitä kenties velvollisuudesta: oliko viittomakielellä saatavaa palvelua pakko käyttää? Minua kiinnosti tietää viittomakielisten katsojien ajatuksia tulkkauksen onnistumisesta.

Työskentelyn edetessä ja yrittäessäni miettiä tapoja palautteen keräämiseksi, poliittisesta kielestä tuli minulle merkittävä kompastuskivi. En löytänyt keinoja kysyä tulkkauksen vastaavuutta ja samalla olin uppoutua liikaa poliittisten käsitteiden ja poliittisen retoriikan viidakoon. Olisin halunnut tietää, miten nämä kääntyvät viittomakielelle, mutta en löytänyt siihen keinoja opinnäytetyön puitteissa. Käsitteiden parissa työskentely on merkittävä osa kyselytuntien tulkkauksista ja olisin osaltani halunnut haastatteluiden avulla löytää apua niiden kanssa työskentelyyn. Vaikka näiden ymmärtäminen onkin kyselytuntien tulkkauksen ytimessä ja arvokasta pohdintaa tulkin työssä, ymmärsin silti pian, että tämän toimeksiannon yhteydessä se oli liian laaja ja vaativa aihe käsiteltäväksi. Viittomakielistä poliittista diskurssia olisi toki kiinnostavaa tutkia mutta nyt tehtävänä oli kerätä palautetta tulkkauksesta kyselytuntien viittomakielisiltä katsojilta. Poliittinen kieli on niin oleellinen osa tv-ohjelmaa, että sisällyttämällä tulkkaukseen liittyvän pohdinnan työhöni kieliympäristön haasteiden esiin tuomiseksi.

Mietin tapoja päästä kiinni tulkkauksen toimivuuteen. Haasteena oli, ettei minulla ollut juurikaan vertailukohtia, eikä tietoa siitä, miten kyselytuntien katsojat yleensä ohjelmaa kommentoivat. Kyselytuntien katsojista ei ole tehty minkäänlaista tutkimusta,

eikä se eduskunnan johtavan tietoasiantuntijan mukaan myöskään ole tutkimusmielessä kiinnostava aihe, koska tulokseksi todennäköisesti saataisiin se, että ohjelmaa katsotaan. (Timo Turja, henkilökohtainen tiedonanto 25.6.2018) On tiedossa, että ohjelmaa katsotaan ja yleinen käsitys tuntuu olevan, että ohjelmaa seurataan poliittisena teatterina, mutta mitään tutkittua tietoa tästä ei ole.

Olisin tarvinnut työni tueksi tutkittua tietoa poliittisista käsitteistä ja poliittisesta kielestä suomalaisella viittomakielellä. Ennen kuin voisin arvioida tulkkien onnistumista sen välittämisessä, olisin tarvinnut mallin myös viittomakielten parista. Tutkimusta viittomakielisestä poliittisesta kielestä ei kuitenkaan ole tehty. Tosin voidaan ajatella, että minkä tahansa kielen mallit kelpaavat: Palosen (2012, 32) mukaan parlamentaarikot maasta ja käyttämästään luonnollisesta kielestä huolimatta puhuvat ikään kuin samaa parlamentaarista kieltä, joka poikkeaa arkikielestä systemaattisesti.

Kielen malleja on löydettävissä mm. viittomakielialan järjestöjen, kuten Kuurojen Liiton, käyttämästä kielestä edunvalvontatyössä ja tiedotuksessa. Oikeusministeriön verkkosivuilla (Oikeusministeriö 2020) on lakitekstejä ja Kelan verkkosivuilla (Kela 2020) tietoa eri tukimuodoista viittomakielelle käännettyjä. Nämä viimeksi mainitut ovat kuitenkin käännostekstejä suomenkielisestä lähdetekstistä (Vivolin-Karén 2017, 130). Viittomakieliset uutiset ja Viikko viitottuna lähetykset toimivat myös kielenmalleina. Uutiskieli on erilaista kuin poliitikkojen kyselytunnilla käyttämä kieli, mutta monet käsitteet ovat samoja. Viittomakielisten uutisten toimitus tekee sanastotyötä myös poliittisten aiheiden parissa, ja lisäksi sanastoa pohditaan yhdessä tulkkien kanssa. (H. Kangas, suullinen tiedonanto 20.8.2019) Tämä toimituksen työ poliittisten käsitteiden parissa onkin oleellinen osa kotimaisen termistön luomista.

Politiikan alaan liittyvää viittomistoa on jonkin verran esimerkiksi kansalaissanakirja Signwikissä. Viittomakielisestä kirjastosta (2020) löytyy myös koko ajan enemmän ja enemmän viittomakielistä materiaalia. Monet viittomakielelle kääntämiseen liittyvistä suosituksista ja oppaista löytyvät ohjeet ovat usein teknisiä (Vivolin-Karén 2017). Varsinaista tutkimusta siitä, minkälaista tämä kieli on, jota näissä yhteyksissä käytetään, en löytänyt. Lopulta päätin yksinkertaisesti kysyä ajatuksia kyselytunnista ja kokemuksia sen katsomisesta viittomakielisiltä katsojilta.

Tarkoitukseni oli toteuttaa palautteen keräämisen puolistrukturoituna ryhmäkeskusteluna tai teemakeskusteluna (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47), jossa keskustelun vetäjänä olisi äidinkieleltään viittomakielinen henkilö. Teemakeskustelu soveltui tässä yhteydessä tiedon saamiseen paremmin kuin esimerkiksi kyselylomake. Suomenkielinen lomake olisi saattanut tuottaa epäluotettavia vastauksia väärinymmärrysten takia ja vastaukset olisivat todennäköisesti olleet liian suppeita. Haastattelun tarkoituksena oli herättää keskustelua kyselytunneista osallistujien välillä ja haastattelijan rooli olisi ollut pitää keskustelu aiheessa. Toivoin saavani ryhmäkeskusteluun noin 6-8 osallistujaa. Halusin osallistumiskynnyksen matalaksi ja ympäristön olevan tuttu ja siksi paikaksi valikoitui Helsingin kuurojen yhdistys. Tarkoituksena oli poistaa turhaa jännittämistä, kun haastattelu tapahtuisi tutussa, omakielisessä ympäristössä (mt., 19) ja tarkoituksena oli myös helpottaa osallistumista haastattelun ajoittamisella ennen kuurojen yhdistyksen tilaisuutta. Etsin ryhmäkeskusteluun henkilöitä, jotka seuraavat kyselytunteja säännöllisesti.

Keskustelun viittomakielinen mainos oli sekä yhdistyksen Facebook-sivuilla että jaetuna Yle Viittomakieliset uutiset ja Vian Facebook-sivuilla. Lisäksi tiedote oli teksti-tv:ssä. Mainosta oli katsottu paljon ja monet myös kysyivät minulta jälkikäteen haastattelusta ja sen toteutumisesta, koska he olivat nähneet videon. Ryhmäkeskusteluun ilmoittautui vain yksi henkilö siitä huolimatta, että tilaisuuden mainos oli tavoittanut laajan yleisön. Yhtenä syynä vähäiseen osallistujamäärään voi mahdollisten esteiden lisäksi olla se, että viittomakieliset pienenä yhteisönä saavat usein osallistumispyyntöjä erilaisiin tutkimuksiin ja haastatteluihin. Toteutin keskustelun haastattelijan ja osallistujan välisenä alkuperäisen suunnitelman mukaan, mutta yksilöhaastatteluna. Kuvasin keskustelun. Haastattelun jälkeen sovimme haastateltavan kanssa toisen tapaamisen, jonka myös tallensin videolle. Tällä kertaa kävimme keskustelun kahdestaan, enkä käyttänyt ulkopuolista haastattelijaa. Haastattelussa ei varsinaisesti tullut esille asioita, jotka eivät olisi olleet esillä jo ensimmäisellä keskustelukerralla. Sen sijaan ensimmäisellä kerralla esiin nousseet asiat saivat vahvistusta ja syvenivät. Lisäksi haastateltavalla oli yksityiskohtaisempia ideoita ja toiveita viittomakielisen tulkkauksen lisäämiseksi televisiossa. Ensimmäisellä kerralla hän vain toivoi lisää viittomakielisiä sisältöjä, mutta toisella tapaamiskerralla toiveet olivat selkeämmin yksilöityjä.

Haastattelukokemusten perusteella päätin toteuttaa seuraavat haastattelut yksiosaisina. Etsin haastateltavia yksitellen ja pyysin ihmisiä välittämään minun yhteystietoni

mikäli he tapaisivat kyselytuntia seuraavia viittomakielisiä. Löysin haastateltavaksi vielä kolme viittomakielistä. Näistä lopulta kaksi haastattelua toteutui. Toinen haastattelu käytiin etäyhteydellä ja kolmas haastattelu toteutui kasvokkain. Tallensin molemmat keskustelut. Näistä kolmesta toteutuneesta haastattelusta tuli lopulta aineistoa riittävästi. Ajattelen päässeeni yksilöhaastattelujen avulla paremmin kiinni katsojien kokemuksiin, ja saaneeni yksilöidympää tietoa, kuin mitä olisi ryhmäkeskustelun kautta ollut mahdollista.

6 AINEISTON ANALYYSI

Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 166 minuuttia. Käänsin tallennetut keskustelut suomeksi ja kirjoitin ne tekstimuotoon. Jaottelin keskustelut kolmeen teemaan, jotka selkeästi nousivat esille kaikista kolmesta haastattelusta. Nämä teemat ovat

- 1) eduskunnan kyselytuntien tulkkauksen yhteiskunnallinen merkitys,
- 2) katsojan samaistuminen omakieliseen tiedonsaantiin sekä
- 3) tiedonsaanti osallisuuden näkökulmasta.

Neljänneksi poimin tulkkaukseen liittyvät huomiot omaksi kokonaisuudekseen.

Kolme teemaa liittyvät ensimmäiseen tutkimuskysymykseen (Mitä eduskunnan tulka-
tut kyselytunnit merkitsevät niitä seuraavalle viittomakieliselle?). Tulkkaukseen liitty-
vät huomiot liittyvät toiseen tutkimuskysymykseen (Miten viittomakieliset katsojat
kommentoivat eduskunnan kyselytuntien tulkkauksta?). Asioiden käsitteleminen toi-
sistaan erillisinä teemoina oli osin haastavaa, koska kaikki kolme teemaa kietoutuvat
toisiinsa ja toteutuvat yhtä aikaa ja päällekkäin. Silti ne erottuivat aineistosta selvästi,
vaikka useimpia haastateltujen ilmaisemia asioita olisi pystynyt tarkastelemaan jopa
jokaisen teeman näkökulmasta.

Lisäksi sain runsaasti toiveita ohjelmasisällöistä, jotka eivät liittyneet kyselytuntiin.
Aluksi ajattelin rajata ohjelmasisältöihin liittyvät toiveet kokonaan pois aineistosta,
koska ne eivät mielestäni suoraan liittyneet tutkimuskysymyksiin. Toiveet ovat kuiten-
kin arvokkaita ja analysoinnin edetessä huomasin, että ne kuuluivatkin kiinteästi tut-
kimuskysymyksen yksi käsittelemiin teemoihin: yhteiskunnalliseen merkitykseen,
omakieliseen tiedonsaantiin ja tiedonsaantiin osallisuuden näkökulmasta. Koin tärke-
äksi sisällyttää toiveet aineiston käsittelyssä.

Kolme haastateltavaa ovat eri puolilta Suomea ja edustavat eri ikäryhmiä. Kaksi heistä identifioituu viittomakieliseksi ja yksi kaksikieliseksi. Ajallisesti haastattelut jakautuvat välille marraskuu 2018 – toukokuu 2019. Olen kunkin haastattelun jälkeen ehtinyt pohtia asioita, joita keskusteluissa on käsitelty. Väistämättä olen seurannut viittomakielialaan liittyviä uutisia ja tapahtumia osin opinnäytetyötäni ajatellen. Julkisuudessa kevään 2019 aikana esillä olleet kuurojen yhteisön kokemat historian vääryydet ja yhteisön kielellisten oikeuksien puolustaminen antavat taustaa asian käsittelylle ja osin tässä kontekstissa olen haastatteluista myös tulkinnut.

Haastatellut kertovat omien kokemustensa lisäksi myös muista viittomakielisistä, jotka seuraavat kyselytunteja tai muita viitottuja lähetyksiä.

Olen tietoisesti kirjoittanut vastausten analyysin niin, että henkilöt eivät olisi tunnistettavissa. Tekstin perusteella ei ole mahdollista erotella, kuka on sanonut mitään. Haastatteluissa ei noussut esille selkeitä katsojaprofiileita, eikä se aineiston koon vuoksikaan ole tarkoituksenmukaista. Mikäli haastateltavien näkemykset eroavat toisistaan, olen maininnut siitä erikseen.

6.1 Viittomakielen näkyminen televisiossa

Haastatteluaineistosta nousee vahvasti esille se, että viittomakielen ja oman äidinkielen näkyminen televisiossa on haastateltaville tärkeää. Yksi haastateltavista tiivistää: ”Se, että se [viittomakieli] on siellä!” Oma kieli tulee tunnustetuksi ja voi kokea olevansa yhdenvertainen muiden kanssa. Voi seurata samaa ohjelmaa kuin muutkin suorana televisiosta. Toinen sanoo tietävänsä, että viittomakieliset ohjelmat ovat hyvin tärkeitä monille hänen tuntemilleen kuuroille. Hän kertoo tuntemastaan ihmisestä, joka katsoo kaikki televisiosta tulevat viittomakieliset ohjelmat ja seuraa kelloa tarkasti, ettei yksikään ohjelma mene ohitse. Viittomakielisillä ohjelmilla on hänen mukaansa myös laajempi merkitys:

” - ja eivät ne ole tärkeitä ainoastaan kuuroille vaan sille, että viittomakieli saa näkyvyyttä. Se, että koko Suomi näkee, että viittomakielellä voi kertoa uutisia ja että sillä kielellä voi kertoa ihan mitä vain. - - että se tulkkaus kyselytunnilla palvelee oikeastaan ihan kaikkia, ei ainoastaan kuuroja. Sen on hyvä olla siellä.”

Kyselytuntilähetyksen merkitys viittomakielisille katsojille tuntuukin olevan suurempi kuin ohjelman poliittinen anti tai tiedonsaanti. Kieli on ylpeyden aihe. Halutaan näyttää muille, että viittomakieli taipuu moneen, että sillä voidaan käsitellä mitä aihetta

tahansa. Tämä mainitaan yhdeksi suurimmista syistä, miksi kyselytunnin tulkkkaus televisiossa on merkittävää.

Television merkitys mediana korostuu kaikissa haastatteluissa. Televisio on haastatelluille kaikkein luontevin tapa seurata kyselytuntia ja esimerkiksi rentoutua työpäivän jälkeen. Suoratoistopalvelu Yle Areena tuntuu olevan välineenä vielä vaikeasti käyttöön otettavissa - televisio on luontaisesti auki ja sieltä katsotaan sitä, mitä sieltä tulee, mutta Yle Areenaan pitää erityisesti hakeutua. Haastatelluista kaksi kertovat pääsääntöisesti torstaisin töistä sopivaan aikaan ehtiäkseen ruudun ääreen ennen kyselytunnin alkua. Toiselle heistä kyselytunnin seuraamisesta on tullut tärkeä osa elämää ja totuttu tapa, kun taas toinen uskoisi katsovansa mitä tahansa televisiosta tulisi sillä hetkellä. Hän ei varsinaisesti hakeudu ohjelman ääreen, kyselytunti vain sattuu tulemaan sopivasti televisiosta ja viittomakielen takia hän jää seuraamaan sitä. Hän juo siinä samalla iltapäiväkahvit.

Kumpikaan heistä ei uskoisi katsovansa kyselytuntia jälkikäteen Yle Areenasta, mutta he pitävät tallennetta silti erittäin tärkeänä. Molemmat ovat sitä mieltä, että tulkkkaus näkyy selvästi. Kolmannen haastateltavan mielestä suora kyselytuntilähetys riittää oikein hyvin, tallennetta ei tarvita ollenkaan. Hän pitää Yle Areenaa kiinnostavana mutta ei ole vielä tullut tutustuneeksi siihen. Hän kertoo, että ei käytä Yle Areenaa tai nettiä yleensääkään. Hän seuraa viittomakielisiä uutisia päivittäin televisiosta ja tallentaa ne, mikäli ei ehdi seurata suorana. Kyselytuntia hän ei laita tallennukseen, mutta kertoo että lähetys jää katsomatta erittäin harvoin. Mikäli kyselytunti tulisi vain Areenan puolella, jäisi se häneltä katsomatta.

Yksi haastatelluista pitää televisiota hyvänä välineenä myös siksi, että hänen mukaansa lähes kaikilla kuuroilla on televisio, eivätkä varsinkaan iäkkäämmät kuurot käytä tietokonetta, saati älypuhelinta, tiedonhakuun. Televisio paitsi vastaa paremmin tarpeeseen katsoa ohjelmia ajanvietteenä, myös kokemukseen siitä, että voi seurata samaa ohjelmaa kuin muut. Ylimääräisiin lähetyksiin Yle Areena sopii hänen mielestään hyvin, mutta säännöllisesti tulevat ohjelmat sopivat paremmin television puolelle myös tulkattuina.

Keskusteluiden yhteydessä tulee esille myös haastateltavien toiveita television muusta viittomakielisestä tarjonnasta. Tietoa haluttaisiin itse asiassa paljon muustakin kuin politiikasta, esimerkiksi kaksi haastateltavaa toivoo tulkkkausta dokumenttiohjelmiin

ja terveyteen liittyviin asiaohjelmiin. Nimeltä mainitaan Akuutti kahdesti, muita mainintoja saaneita ohjelmia ovat Aamu-tv, Perjantai, Inhimillinen tekijä, Maria Veitola yökylässä ja Pikku Kakkonen. Yksi haastateltava toivoo myös urheilua tulkattuna, koska puoliso katsoisi sitä. Ohjelmatoiveita esittäessään he ovat kuitenkin varovaisia. Kun yksi toive esitetään, tulee samaan hengenvetoon mainituksi, että ehdottomasti entisten ohjelmien pitää pysyä siellä, eikä niitä saa poistaa. Haastateltavat ymmärtävät hyvin, ettei kaikkea television tarjontaa voi tulkata, mutta tarve olisi paljon suuremmalle määrälle ohjelmia laajemmalla valikoimalla.

Yksi haastateltava haaveilee suorista tulkatuista ohjelmista, joita on hänen mielestään todella vähän. Jos viittomakielisiä ohjelmia olisi enemmän, hän uskoisi katsovansa tv:tä paljon nykyistä enemmän. Hän mainitsee tekstitetyt ohjelmat ja sanoo, että on kiinni pitkälti kuuron suomen kielen taidosta, pystyykö tekstitettyä ohjelmaa oikeasti seuraamaan vai ei. Hän kertoo itse pystyvänsä seuraamaan tekstitystä, mutta kokee sen jäävän silti vähän etäiseksi. Hän toivoisi ohjelmiin mieluummin tulkkauksen suomalaiselle viittomakielelle ja mukavinta olisi hänestä katsoa lempiohjelmaansa niin, että tv-ruudussa näkyisi kaksi tulkkia – kummallekin keskustelijalle oma tulkkinsa, jotta puheenvuorot näkyisivät selvästi. Samalla hän pohtii sitä, kiinnostaisiko tämä kyseinen ohjelma muita kuuroja ollenkaan ja kannattaisiko sen tulkkausta toteuttaa, ja olisiko kaksi tulkkia liioittelua. Hän kertoo silti mieltävänsä asiaa paljon.

Tulkattujen ohjelmien lisäksi myös viittomakieliselle ohjelmatarjonnalle olisi kysyntää. Jarkko ja kuuro Amerikka sekä Tanja ja kuuro Eurooppa saavat yhdeltä haastateltulta hyvät arvostelut ja hän sanoo, että viittomakielisten ohjelmien mahdollisuudet ovat laajat. Hänen mukaansa viittomakielisiä ohjelmia olisi hyvä olla varsinkin lapsille, mutta myös aikuisille. Aikuisille hän toivoisi eniten keskusteluohjelmia ajankohtaisiin aiheisiin liittyen. Hän mainitsee esimerkin Kuurojen Liiton sivuilla olleesta keskustelusta, jonka aiheena oli soten kaatumisen. Hänen mielestään olisi hienoa, että erilaisista lakimuutoksista tai muista ajankohtaisista asioista käytäisiin keskustelua myös tv:ssä siitä näkökulmasta, miten ne vaikuttavat vaikkapa kuurojen palveluihin ja elämään yleensä.

Yleinen toivomus on, että tulkkaus olisi suorana tv-lähetyksessä, eikä esimerkiksi uutisintana. Tähän vaikuttaa eniten ohjelman lähetyaika. Yksi haluaisi seurata Perjantai-

ohjelmaa, koska se vaikuttaa hänestä kiinnostavalta. Suorassa lähetyksessä ei ole tekstitystä ja silloin kun ohjelma tulee uusintana tekstitettynä, hän ei yleensä ole ruudun äärellä. Perjantai-ilta olisi hänelle hetki, jolloin hän haluaisi rentoutua tv:n ääressä, mutta silloin sieltä ei tule mitään mitä hän voisi seurata. Sama tarve olisi aamuisin:

”- - Ja Aamu-tv! - - kun istun aamukahvilla ja haluaisin seurata sitä, - - yritän kyllä lukea huulilta - - mutta se olisi aivan ihanaa, jos aamu-tv olisi myös tulkattuna! - - Aamu olisi ihan paras hetki - - Kahvia juodessa voisi katsoa ja sitten lähteä töihin.”

Hänen toiveensa olisi saada viettää aamulla 15-20 minuuttia kahvikupin kanssa tv:n äärellä. Iltapäivä ei hänen mielestään ole niin hyvä aika tv:n katsomiselle. Televisiolla näyttää olevan suuri merkitys arjessa.

Viittomakielisillä ja tulkatuilla tv-lähetyksillä on haastatteluiden perusteella suuri merkitys sekä yhteiskunnallisella tasolla viittomakielen arvostuksen näkökulmasta että yksilön tasolla arjen rytmittäjänä.

6.2 Tiedon saaminen äidinkielellä (omakielisyys)

Samaistuminen omaan kieleen näkyy vahvana kaikilla kolmella haastateltavalla riippumatta siitä, identifioivatko he itsensä viittomakielisiksi vai kaksikielisiksi. Vaikka kaksikielisellä haastateltavalla onkin mahdollisuus saada tietoa myös suomen kielellä, niin hän kokee tiedon saannin viittomakielellä tulevan lähemmäksi itseä. ”Kun näen viittovat kädet tv-ruudussa, se koskettaa aivan erityisellä tavalla.” Kaksi heistä sanoo viittomakielen näkymisen televisiossa olevan ihanaa. Toinen heistä kertoo nauttivansa kyselytunnin katselusta ja pystyvänsä samaistumaan asiaan, koska sen saa viittomakielellä. Samaistumisella ymmärrän hänen tarkoittavan sitä, että hän paitsi kokee ymmärtävänsä asian, myös saavansa tiedon vaivattomasti. Hän kertoo, ettei hänen suomen kielen taitonsa riitä siihen, että saisi tietoa lehtiä lukemalla. Lukeminen tuntuu vaikealta. Hän pitää siitä, että viittomakielellä hän saa asiat laajasti ja selkeästi – pinnistelemättä. Ohjelma tuntuu omalta ja läheiseltä kielen takia.

Tiedon saaminen omalla äidinkielellä luo yhteenkuuluvuuden tunnetta paitsi television äärellä myös arjessa. Toinen haastateltava kertoo, ettei hänenkään tule luettua lehtiä ja että aiemmin hän on kokenut jäävänsä monesta keskustelusta ulkopuolelle: ”Kun muut vaikka puhuvat --- sotesta ja muusta niin tähän asti en ole ymmärtänyt niistä

mitään. Mutta kun voin seurata tulkkausta --- Niin, kyselytunnin myötä tunnen, että olen tasa-arvoisessa asemassa muiden kanssa ja tykkään katsoa sitä.”

Hän pitää hienona, että uutisia lähetetään Suomessa eri kielillä, mm. venäjäksi ja englanniksi. Erityisen hienoa on, että myös hän saa katsoa uutiset omalla kielellään ja se riittää hänelle. Kaikki haastatellut arvostavat palvelua, jota he saavat.

Televisiossa on ohjelmatarjontaa monella kanavalla. Tulkattujen ohjelmien vähyys kuitenkin ohjaa katsojan valintoja. Yksi haastateltavista sanoo, ettei politiikka varsinaisesti kiinnosta häntä ollenkaan, eikä hän jaksa lukea siitä lehdistä, mutta että viitottuna se oikeasti kiinnostaa. Hän saattaa tehdä jotain muuta katsoessaan, mutta jos aihe ja keskustelu käy tosi kiinnostavaksi, hän lopettaa kaiken muun tekemisen ja seuraa tiiviisti. Kautta haastattelun toistuu, että hän nauttii lähetyksen seuraamisesta. Katseleminen on mukavaa ja kokemuksellista. Voi seurata pinnistelemättä, se tuntuu omalta ja sellaiselta, että siihen voi samaistua. Tärkein syy katsoa ohjelmaa on viittomakieli. Hän sanookin, että jos tulkattuna tulisi ruokaohjelma, ravit tai ihan mitä tahansa, hän katsoisi sen. Hän kuitenkin toivoo, että voisi katsoa televisiota silloin kuin haluaa ja juuri niitä ohjelmia kuin oikeasti haluaisi katsoa ja laittaa silloin tulkkauksen päälle. Tämä olisi aitoa yhdenvertaisuutta ja hän voisi kokea olevansa samassa asemassa kuulevien kanssa. Nyt tulkattuna tai viittomakielisenä on vain muutama ohjelma mutta hän näkee tilanteen kuitenkin parempana kuin ennen, jolloin ei ollut yhtään mitään viittomakielellä.

”Se on hieno asia, että nyt on jotain mutta ehdottomasti tulisi olla enemmän ja sitä kohti pitäisi mennä. Toivotaan että näin käy.” Hän pitää tauon ja jatkaa sitten: ”Se, että voisi itse valita, mitä haluaa katsoa. Jos ei jokin ohjelma kiinnosta voisi sulkea tv:n ja katsoa sitten jotain mikä kiinnostaa. Jos ne kaikki ohjelmat olisivat viitottuna, niin se olisi todella ihanaa!” ...Kuulevat ehkä ajattelee, että se tulkkiruutu häiritsee – häiritseekö se? Että jos se ruutu olisi siinä pysyvästi, niin häiritseekö se?”

Osa tv-ohjelmista on tekstitetty tai niihin voi valita tekstityksen erikseen. Yksi haastateltava kertoo, että viittomakielellä saadun tiedon ja tekstin kautta saadun suomenkielisen tiedon välillä on hänelle iso ero. ”Se on hyvä asia, ettei tarvitse aina yrittää pärjätä ja selvittää suomen kielen kanssa. Tekstistä jää mulle aina epävarma olo, viitotusta voin ymmärtää aina.” Viittomakieli on hänen äidinkielensä ja hän voi keskittyä käsiteltävään asiaan, eikä kieleen, kuten suomenkielisen tiedon äärellä. Katsoessaan kyselytuntia tulkattuna, hän myös kokee, että saa tiedon samanaikaisesti kuin muut. Hän ei ole

jäljessä, kuten olisi, jos lukisi asiat myöhemmin lehdestä. Se, että hän sanoo ymmärtävänsä aina, kun katsoo kyselytuntia, on palaute tulkeille siitä, että tulkkaus on käytettävää. Keskustelun muissa kohdin käy ilmi, että asiat kyselytunnilla voivat olla monimutkaisia ja vaikeaselkoisia, eikä hän ymmärtämisellä tarkoitakaan asioiden helpoutta, vaan kielen ymmärrettävyyttä. Viittomakielen tulkkauksen ansiosta asioita on mahdollista seurata ja kerätä vähitellen tietoa.

6.3 Tiedonsaanti on askel kohti osallisuutta

Kyselytunnin tulkkaaminen antaa viittomakielisille mahdollisuuden seurata ”mitä siellä eduskunnassa oikein puhutaan”. Tiedonsaanti mainitaan useastikin. Omankielinen tiedonsaanti on harvinaista, eikä suomen kielen taito välttämättä riitä siihen, että he saisivat asioista selvää lehdistä tai tekstityksen kautta.

Yksi haastatelluista on huomannut olevansa erittäin kiinnostunut politiikasta vasta kyselytunnin seuraamisen kautta. Hänen ei tule luettua politiikkaan liittyviä uutisia lehdistä tai netistä juuri ollenkaan. Hän ei pidä itseään minään politiikan alan ihmisenä, eikä erityisesti hae tietoa politiikasta. Hän kertoo alkaneensa seurata kyselytuntia vähän kuin huomaamattaan. Hän oli tiennyt, että kyselytuntia tulkataan, mutta katsottuaan sitä muutaman kerran ohjelma imaisi hänet mukaansa. Kyselytunnin kautta hän sai tietää, ”mistä ne kaikki edustajat ja ministerit keskustelee” ja sen myötä hän alkoi seurata kyselytuntia. Keskustelut olivat hänestä todella mielenkiintoisia ja hän alkoi seurata kyselytunteja säännöllisesti. ”On todella tärkeää, että ohjelmassa on tulkkaus ja minun kannattaa katsoa sitä. Onhan se hassua, koska ei minua yleensä politiikka kiinnosta, mutta sen viittomakielen takia jään väkisinkin seuraamaan. Sieltä oppii niin paljon uusia asioita politiikasta.” Erityisesti sairaanhoitajien palkat kiinnostavat häntä. Sote-keskustelu on hänen mielestään jo vähän uuvuttavaa ja joutaisi loppua. Tavallaan se kiinnostaakin, mutta on välillä todella vaikeasti seurattavaa. Hänen mukaansa politiikkaan silti kuuluu se, että se on välillä vähän tylsääkin. Tietoa eduskunnan toiminnasta voi kuitenkin saada vain seuraamalla keskusteluja ja siksi hänestä on hienoa, että nyt myös viittomakielisillä on siihen mahdollisuus.

Yksi kertoo pohtivansa lähetyksen aikana kaikkea sitä, mitä salissa tapahtuu ja millainen tunnelma siellä on. Hän seuraa paitsi tulkkausta, myös edustajien ja ministereiden pukeutumista, ilmeitä ja sitä, miltä näiden pöytä näyttää. Hän huomaa, miten eri ta-

voin edustajat käyttäytyvät jonkun toisen puhuessa: joku saattaa olla kääntyneenä puhujan puoleen ja kuunnella häntä, joku toinen selailee kännykkää tai on kääntynyt keskustelemaan muiden edustajien kanssa.

Tiedonsaanti on myös askel kohti osallisuutta. Yksi kertoo, että hänen tietonsa kotimaan politiikasta on lisääntynyt sen verran, että hän voi keskustella siitä puolisonsa kanssa. Puoliso on jopa ihmetellyt yhtäkkistä kiinnostusta politiikkaa kohtaan. Se on hänelle uutta, koska aiemmin he eivät ole puhuneet siitä. ”Nyt voimme yhdessä kommentoida edustajien sanomisia siinä katsellessa. On myös mukavaa, kun voi myöhemmin kertoa niistä asioista, mitä on nähnyt viitottavan”.

Kaikki haastateltavat kertovat seuraavansa Viittomakielisiä uutisia ja Viikko viitottuna -ohjelmaa. Näiden lisäksi kaksikielinen haastateltava seuraa myös lehtien uutisointia pinnallisesti. Lisätietoa hän saa sosiaalisesta mediasta ja teksti-tv:stä mutta kaikkein mieluiten hän käy keskusteluita kasvokkain läheistensä ja ystäviensä kanssa. Mikäli hän haluaa tietää politiikan viimeisimmät käänteet, hän saa helppoiten vastauksen kysymyksiinsä läheiseltään, joka seuraa politiikkaa tiiviisti. Työnsä takia yksi kokee, että hänen on tärkeä seurata uutisointia ja sitä mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Hän lukee uutisia otsikkotasolla, silmäilee lehtiartikkeleita ja seuraa ajankohtaisia tapahtumia myös sosiaalisen median kautta. Sanomalehtiä hän ei tällä hetkellä ehdi lukea.

Kyselytunti auttaa kaksikielistä haastateltavaa saamaan käsityksen siitä, missä politiikan saralla mennään. Hänelle tärkeitä aiheita ovat sote, vanhustenhoidon tilanne ja ilmastonmuutos sekä ne aiheet, joihin hänellä on jokin henkilökohtainen kontakti tai jotka muuten ovat lähellä. Hän on tyytyväinen kyselytunnin tulkkaukseen, koska saa tietoa siitä, mistä eduskunnassa keskustellaan. Hän toivoo, että voisi ohjelman kautta myös kasvattaa yhteiskunnallisiin asioihin liittyvää sanavarastoa.

Vaikka eräs haastateltavista seuraakin viittomakielisiä uutisia ja kyselytuntia ahkerasti, hänen mielestään uutiset ovat liian lyhyet ja kyselytunnin aiheet menevät liian nopeasti ohi, jotta tietoa ehtisi jäsentämään. Aiheiden nopea vaihtuminen molemmissa ohjelmissa jättää olon, että hän ei ehdi ajatella asioita sen syvemmin ja hän kokee, että häneltä puuttuu tarvittavia tietoja kokonaisuuksien hahmottamiseksi. Katsoamisen jälkeen asiat saattavatkin nopeasti unohtua ja mieleen jää, että ohjelma on ollut ”enemmänkin sellaista väittelyä”. Hän kuitenkin katsoo, koska haluaa tietää, mistä asioista puhutaan.

Haastateltavat eivät omien sanojensa mukaan ole mitään intohimoisia politiikan seuraajia, mutta haastatteluissa näkyy selvästi kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin. Vähättely omia tietoja kohtaan saattaa johtua muun politiikkaan liittyvän tiedon vähäisyydestä ja kenties ajatuksesta siitä, että suomenkieliset kyselytunnin katsojat ymmärtäisivät ohjelmasta enemmän. Näinhän ei välttämättä ole.

6.4 Tulkkien käyttämä kieli ja tulkkauksen toimivuus

Kyselytuntien tulkkien kielitaito ja tulkkauksen taso koetaan hyvänä, suorastaan huippuhyvänä. On vaikea saada haastateltavilta mitään kriittistä palautetta. Tärkeimpinä tulkkauksen laatuun vaikuttavina asioina haastateltavat nostavat esiin tulkkien pitkän työkokemuksen, ammattitaidon ja ymmärryksen siitä, mitä on tulkkauksessa. Eräs pitää tulkin omaa kiinnostusta aiheesta kohtaan oleellisena. Hän toivoo myös, että tulkit voisivat yleensäkin painottaa niitä tulkkauksia, joissa heillä on vahvat tiedot. Hän sanoo, että jos tulkki on motivoitunut aiheesta, tulkkauksista on myös helppo ymmärtää ja sitä on mukava seurata. Hän sanoo, että kyselytuntien tulkeilla on vuosien kokemus politiikan tulkkauksesta ja kertoo sen näkyvän. Hän pitää hyvänä, että tulkki saisi harjoitella, hioa ja korjata työtään riittävän pitkään ennen kuin aloittaa tulkkaukseen kyselytunnilla. Tulkin vahvuudet ja osaamisalueet tulisi tunnistaa ja hänen tulisi tehdä tulkkauksia niiden mukaan. Silloin tulkkauksella on vahvalla pohjalla ja väärinymmärrysten riski pienenee. Hän sanoo kuurojen hyötyvän siitä ja toteaa, että kuuroja vartenhan se tulkkauksella on ja siksi tulkin kannattaa miettiä tarkkaan, mihin lähtee tulkkiksi ja mihin ei.

Toinenkin haastateltava pitää tärkeänä, että katsojan ei tarvitse pinnistellä ymmärtääkseen. Hän sanoo, ettei tulkkauksella ole pelkkää kielen välittämistä, vaan tulkin yleisivistys ja taustatiedot auttavat tulkkia asettamaan tuotoksen kontekstiin ja viittamaan asioihin oikein. Jos tulkillä on omassa päässään konteksti selvillä, on katsojankin helpompi ymmärtää.

Pitkän työkokemuksen lisäksi pidetään tärkeänä, että tulkkien viittominen on sujuvaa ja viittomakielistä. Viittomakielistä yksi tarkoittaa sitä, että ”kokonaisuus on hyvä, että ilmeet, kehon liikkeet, olemus, viittominen, paikantaminen, että kaikki on selvää”. Hän kokee myös, että kyselytunnilla tulee viittoa asiallisesti ja selkeästi. Asiallinen viittominen myös auttaa häntä ymmärtämään paremmin.

Kaikki ovat sitä mieltä, että paikantamisen ja tilankäytön tulee olla selkeää, kieliopillisten ilmeiden tulee olla kunnossa ja ilmaisun ilmeikästä ja rauhallista. Kun viittomien suunnat ovat oikeat ja myös keho suuntautuu oikein, voi katsoja erottaa kohteen ja tekijän toisistaan ja ymmärtää kuka tekee ja kenelle ja mitä oikein tapahtuu ilman väärinymmärtämisen riskiä. Yksi sanoo, että nämä kaikki ovat kyselytuntien tulkeilla kunnossa, ja hänen on todella helppo ymmärtää näkemäänsä. Myös kielen tyyli ja kyselytunnin kielessä näkyvät piirteet, ovat hänen mielestään tulkeilla hallussa. Hän sanoo, ettei löydä näiden kielestä mitään sellaista, mikä vaivaisi tai häiritsisi.

Ongelmia tulkkauksen ymmärtämisessä saattaa tulla, mikäli asiakokonaisuus katkeilee tai asian ydin häviää tai jokin käsite jää epäselväksi. Aina ei yhden haastateltavan mukaan ole kyse vain tulkin taidoista, vaan vaikeudet saattavat johtua myös katsojan omasta ymmärryksestä tai sitten molemmista. Usein kuitenkin, kun vain jatkaa katsomista, asian ymmärtää lopulta. Katkos voi olla pienestä kiinni. Joskus esimerkiksi huuliosta eli suun liikkeistä näkyvästä sanahahmosta voi olla vaikea saada selvää. Se voi häiritä hetkellisesti ja tuoda katkoksia, mutta ei yleensä häiritse kokonaisuutta. Hän kuitenkin tarkentaa, ettei ole kyselytunnilla juuri huomannut mitään häiritsevää ja että tulkkaus on hänen mielestään toimivaa ja hyvää.

Yllätyin haastatteluiden aikana siitä, että haastateltavat kokevat kyselytunnin tulkkauksen rauhalliseksi. Tulkatessa päässä on kaaos ja päällimmäinen tunne on kiire. Olemme monesti miettineet tulkkien kesken, näkyykö kiire tulkkeesta. On myös mahdollista, että tulkin keskittyminen luo tekstistä rauhallisemman vaikutelman kuin se todellisuudessa onkaan. Kansanedustajat toki puhuvat usein kohteliaaseen sävyyn, vaikka puheen sisältö olisikin kriittinen. Salin tunnelma ei myöskään välttämättä näy kielen kautta viittomakielisille täysin vastaavasti kuin kuuleville katsojille. Tulkki joutuu tekemään valintoja tulkkauksessaan. Silloin kun on valittava puheenvuorossa olevan henkilön puheen ja salista kuuluvan välihuudon välillä, jää välihuuto usein tulkkaamatta. Tiimissä on pohdittu tapoja sisällyttää tulkkaukseen välihuutoja ja kohahduksia. Tämä on kuitenkin haastavaa tiiviissä puheen tahdissa ja välihuudot jäävät usein välittymättä. Aina niistä ei ole mahdollista edes saada selvää. Tulkkauksen kautta siis välittyy kuva keskustelusta, jossa vain yksi henkilö puhuu kerrallaan ja toiset kuuntelevat. Kuurot ovat kuitenkin harjaantuneita tulkin käyttäjiä ja tottuneet yhdistämään tilanteessa näkyvillä olevia asioita kielelliseen tietoon. Yksi haastatelluista toteaa:

”Pystyn helposti seuraamaan tulkkausta luukusta ja salin tapahtumia isolta ruudulta. Silmät ovat harjaantuneet siihen.”

Yhden haastateltavan mielestä myös sillä, kuka on tulkkina, on joskus merkitystä ymmärtämisen kannalta. Hän sanoo mieltymysten voivan vaihdella, mutta että hän kaksikielisenä pitää siitä, että tulkilla näkyy käsitteet selkeästi huuliossa ja että tarvittaessa tulkki myös sormittaa ne. Usein kuitenkin riittää, että käsitteet tuotetaan viittoman ja selkeän huulion yhdistelmällä. Hän toivoo voivansa oppia yhteiskuntaan liittyviä termejä myös suomeksi tulkkauksen kautta. Hän ei pidä siitä, ”jos on liikaa yritetty muokata viittomakielelle”. Hän sanoo, että teksti muuttuu silloin epäselväksi, hämärtyy ja puuroutuu. Hän toteaa tilanteen olevan varsin haastavan tulkille: samaan aikaan tulisi tuottaa viittomakieltä niin, että kaikki kielen rakenteet ja elementit on käsissä ja silti yrittää välittää käsitteitä huuliossa. Tulkkina ajattelen, että hänen toiveensa on jopa vapauttava. Tulkki voi valita tulkkauksen aikana, mitä tulkkausstrategiaa käyttää missäkin tilanteessa.

Toisen mielestä tulkatessa ei kannata kauheasti sormittaa sanoja tai käsitteitä, sormitus näkyy hänen mukaansa niin pienenä ja menee niin nopeasti, että siitä voi olla vaikea saada selvää. Sanojen sormittamiselle ei hänen mielestään ole tarvetta kuin henkilön nimissä. Asioiden ilmaiseminen viittomalla on parempi.

Haastatteluja tehdessäni kiinnitin huomiota kohtiin, joissa haastatellut kertoivat kyselytunnilla käsitellyistä asioista. Kun puhutaan sisällöstä, jota on tulkattu, eikä itse tulkkauksesta, tietää, että tulkkaus on onnistunut. Niinpä, kun yksi pohdiskelee eri puolueiden kantoja ja puolueiden edustajien tai ministerien esille nostamia asioita, tai toinen kertoo esimerkkejä häntä erityisesti kiinnostaneista keskustelusta, on se merkki siitä, että tulkkaus on ollut tarkoituksenmukaista ja toimivaa. Katsoja on voinut keskittyä asiaan, eikä energiaa ole mennyt pinnistelyyn tulkkauksen ymmärtämiseksi. Vaikka tulkin kielitaito ei vastaa äidinkieleltään viittomakielisen kielitaitoa, on tärkeää, että tulkki kykenee tulkkauksessa selkeään ja ymmärrettävään kieleen. Tällöin tulkkaus on käytettävää.

Kyselytuntien tulkkaus on onnistunut välittämään tietoa myös eduskunnan tavoista ja siitä, miten siellä puhutaan. Esimerkiksi viralliset puhuttelut kuten Arvoisa puhemies ja puhemiehen jakamat puheenvuorot herättävät haastatelluissa mielenkiintoa ja välittävät heille eduskunnasta arvokkaan kuvan.

Haastatelluilla on kaksi erilaista kokemusta siitä, miten eri puhujien tyyli ja puheen sävy näkyvät tulkkauksesta. Kaksi heistä eivät ole huomanneet mitään varsinaisia eroja puhujien tyyliä, tai siinä, miten tyyli näkyy tulkkauksessa. Toinen heistä sanoo poliitikkojen puheen olevan rekisteriltään kutakuinkin samanlaista. Toisaalta hän ei ole pysähtynyt miettimään asiaa sen tarkemmin, mutta muistikokemuksen perusteella hän ei osaa eritellä. Toisessa kohtaa hän kuitenkin mainitsee nimeltä ministerin, jonka puhe on hänen mukaansa korkealentoista sisältäen runsaasti kielikuvia.

Kolmannen haastateltavan mukaan puhujien erot näkyvät selvästi tulkkiensa ilmeistä, eikä tulkkaus ole jatkuvasti samanlaista. Hänen mielestään näin myös pitää olla. Jos puhujalla on jokin sävy, niin tulkin pitää osata näyttää se tulkkauksessa. Kyselytunnin tyyli eroaa hänen mielestään muutoinkin muusta kielen käytöstä:

”Kyselytunti on selvästi enemmän - - noh, politiikan maailmaa. - - tulkista näkee, että onko asia sanottu piikikkäästi tai naureskellen, ehkä vähätellen - - että tulee se sävy esille tulkin olemuksesta jo. Ei politiikkaa voi viittoa kuivan monotonisesti, vaan kyllä siinä on tunteita mukana. Silloin voin paremmin ymmärtää sen mitä sanotaan.”

Yksi mainitsee eron tulkkauksessa kyselytunnin ja A-studion välillä. Sen lisäksi, että tulkkiasettelu on erilainen, eroavat ohjelmat toisistaan myös tyylistään. A-studio on hänen mukaansa vapaamuotoisempi ja siinä keskustellaan enemmän. A-studiossa on toimittaja, joka esittää kysymykset, mutta samalla ohjelmassa saattaa olla päällekkäistä puhetta ja nopeita vuoronvaihtoja puhujien kesken.

Vaikka tulkkaukselta toivotaan selkeyttä ja ymmärrettävyyttä, kaikki ovat sitä mieltä, ettei tulkki saa selittää tai tehdä tulkkauksesta selkokielistä versiota.

Yksi mainitsee tuntevansa kuuroja, joiden kielitaito on heikko tai jotka ovat hänen sanojensa mukaan ihan tavallisia ihmisiä, jotka eivät vain ymmärrä hienoista käsitteistä mitään. Osa hyötyy kuvailevasta viittomisesta mutta haastateltava ei missään nimessä halua selkokielistä tai selittävää tulkkausta, jossa kielen tasoa olisi jotenkin laskettu. Hän toivoo, että tulkkauksessa säilytetään kielen taso ja rekisteri täsmälleen samanlaisena kuin se on ollut alkuperäisessä tuotoksessa. Hänen mielestään tulkilta vaaditaan taitoa siinä, miten hän osaa huomioida laajan kohderyhmän. Ajattelen, ettei voi odottaa, että jokaisen katsojan mieltymyksiä palvellaan, mutta katsojien erilaiset toiveet antavat tulkeille hyviä eväitä ratkaista ongelmia hektisessä tulkkaustilanteessa. Joskus

on helpompi avata käsitteen merkitystä kuin keksiä sopivaa viittomaa, joskus taas on pakko tiivistää.

Myös toinen toivoo, ettei tulkki ala varmistelemaan, tuliko asia ymmärretyksi ja riittävän selkeästi esille. Hän sanoo, etteivät esimerkiksi luennoitsijatkaan ala varmistelemaan ymmärsivätkö kaikki. Hänen mielestään kuurojen ei tarvitsekaan ymmärtää ihan kaikkea, se on silloin tasapuolista kuulevien kanssa. Ei ole tulkin vastuulla jäädä odottamaan katsojan ymmärrystä, vaan jatkaa tulkkaamista. Tämä tarkoittaa joskus sitä, että tulkki ei voi jäädä odottamaan myöskään sitä, että itse ymmärtää tulkkaamansa asian, ennen kuin tuottaa sen. Tulkin työhön kuuluu yhden haastateltavan mukaan tulkata myös silloin, kun ei ymmärrä tulkkaamaansa asiaa. Hän myöntää sen olevan ongelma, jos tulkki ei ymmärrä, mutta sanoo, ettei siinä ole muuta mahdollisuutta kuin tulkata. Hän sanoo, ettei yleensääkään kannata jäädä kiinni yksityiskohtiin, vaan katsoa kokonaisuutta. Hän myös kertoo kokemuksestaan, jossa aloitti kyselytunnin seuraamisen kesken aiheen käsittelyn ja kesti pitkään ennen kuin hän sai selville, mistä edes puhuttiin. Saatuaan aiheen selville hänen oli taas helpompi seurata. Vastaava tilanne hänelle sattui, kun hän ei ymmärtänyt kyselytunnilla käytettävää termiä ja se vaikeutti kokonaisuuden ymmärtämistä.

Kysyttäessä kielen omistajuudesta ja siitä, saavatko tulkit suoran lähetyksen aikana tarvittaessa keksiä viittomia kuvaamaan uusia käsitteitä tai käsitteitä, joille ei vielä ole vakiintunutta viittomaa, haastateltavat antavat tulkeille vapaat kädet. Haastateltavat tuntuvat luottavan tulkkien sisäiseen kielitaitoon ja keskinäiseen työhön lujasti. He nostavat taas esille tulkkien kokemuksen merkityksen ja korostavat, että ammattitaitoisilla tulkeilla on riittävä kielitaju ja riittävät viittomakielen ymmärrys ratkaista haastavat kohdat.

Jos kyselytunnilla käytetään termejä, joille ei ole vakiintuneita viittomia, voi tulkki keksiä oman tavan ilmaista asian tai jopa keksiä termille viittoman. Tarpeen mukaan hän voi myös tuottaa käsitteen suomeksi sormittamalla sen kirjain kirjaimelta. Sormittamisen lisäksi yksi haastatelluista toivoo, että siihen sanaan yhdistetään esimerkiksi jokin viittoma, ettei käsite jää irralliseksi. Konteksti auttaa häntä ymmärtämään asian, niin ettei tekstiin tule aukkoja oikean viittoman puuttumisesta huolimatta. Hän sanoo: "...kyllä tulkki voi keksiä (viittoman) ... En tiedä mitä muut ajattelevat, mutta

minun mielestä voi kyllä vapaasti luoda, jos ei kerran ole valmista olemassa. Antaa mennä vain!”

Kaikkein tärkeintä haastatelluille on kuitenkin sisältö ja että se tulee oikein. Viittoman ei tarvitse olla aito tai oikea, jos se vain palvelee tarkoitusta siinä tilanteessa. Hienoudet, kuten kielen oikea rekisteri, puhujan sävyt ja viittaukset ovat bonusta ja hyvä asia. Silti tulkkaukselle ei aseteta täydellisyyden tavoitetta, vaan toiminnallinen tavoite. Tulkkaus on väline osallistumiseen ja silloin merkityksen siirtyminen on tärkeämpää kuin se muoto, jossa merkitys siirtyy.

Tulkkien vuorottelu lähetyksen aikana koetaan ainoastaan hyväksi asiaksi. Yhden tulkin katsominen pitkään voisi alkaa tuntua raskaalta, mutta kahden tai kolmen tulkin vuorottelu auttaa katsojaa jaksamaan. Haastateltujen mukaan on kivaa, että jokaisella tulkilla on oma tyyli viittoa ja erilainen olemus. Kaikilla tulkeilla on kuitenkin siisti viittomisen tyyli ja selkeä tumma asu. He tietävät, että tulkit eivät jaksaisi tulkata pitkään yhtäjaksoisesti, ja että tämä on syy vuoron vaihtamiseen, mutta pitävät vaihtamista hyvänä myös katsojan näkökulmasta.

Kyselytunnin tekninen toteutus saa hyvää palautetta haastatelluilta. Lähetystä on helppo seurata ja yksi tulkkiruutu sopii ohjelmaan hyvin sen rakenteen vuoksi. Kyselytunnilla on selkeät puheenvuorot ja välihuuteluita lukuun ottamatta vain yksi henkilö puhuu kerrallaan. Yhtä haastateltavaa harmittaa tulkkiruudun pieni koko ja hän toivoisi kyselytuntiin sen takia samanlaista ratkaisua kuin A-studiossa on tai muuten vain isompaa tulkkiruutua. Toinen toteaa myös, että jos hänen tv-ruutunsa olisi pienempi, olisi hänen ”aika mahdotonta” seurata tulkkausta. Kolmas pitää kyselytunnin ratkaisua oikein toimivana. Sen sijaan A-studioon osa kaipaisi ohjelman sisällön takia kahta tulkkia, jotta keskustelun seuraaminen olisi miellyttävämpää. Yksi toivoisi tulkin kumpaankin reunaan, ei erillisten ruutujen sisälle, vaan kuvan päälle:

”...koska nyt kun yksi tulkkaa siinä luukussa, on vaikea seurata, kuka puhuu. Näkee vain, että on kovaa keskustelua ja että puheenvuorot vaihtuu...ja voihan ne puheenvuorot kertoa viittomallakin... mutta se keskustelu siinä vähän häviää.”

7 POHDINTA

Huolimatta siitä, että eduskunnan kyselytuntia on tulkattu jo usean vuoden ajan ja sillä on vakiintunut lähetysaika televisiossa, on ohjelmasta saatu poikkeuksellisen vähän

palautetta. Koska viittomakielisiä ja tulkattuja ohjelmia on rajallinen määrä, ajattelin ennen opinnäytetyön aloittamista, että lähetystä katsottaisiin vain siksi, että se on tulkattu tai sitä seurattaisiin osin velvollisuudesta. Haastatellessani sain huomata, että haastatellut olivat aidon kiinnostuneita siitä, mitä eduskunnassa puhutaan.

Opinnäytetyötä aloittaessani tutkimuskysymyksiä oli kaksi. Ensimmäinen kysymys käsitteli sitä, mikä on tulkattujen kyselytuntien merkitys viittomakielisille katsojille. Haastattelujen valossa näyttää siltä, että kyselytunneilla on viittomakielisille suurempi merkitys kuin keskivertokatsojalle. Kyselytuntien merkityksestä nousi kolme keskeistä teemaa: 1) eduskunnan kyselytuntien tulkkauksen yhteiskunnallinen merkitys, 2) katsojan samaistuminen omakieliseen tiedonsaantiin ja 3) tiedonsaanti osallisuuden näkökulmasta.

Viittomakielisten osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun on rajattua, koska he eivät saa riittävästi tietoa joko suoraan omalla kielellä tai tulkattuna. Eduskunta on Suomen laillisen, taloudellisen ja poliittisen vallan keskus (Eduskunta 2020). Se, että eduskunnasta television kautta välitettävä ohjelma tulkataan viittomakielelle, on kielien olemassaolon julkinen tunnustus. Haastatelluille on riittävää jo se, että kyselytuntien tulkkaukset on televisiossa. Julkisen näkyvyyden lisäksi myös tiedonsaannin ja katsomisen helppous oli haastatelluille tärkeää. Siinä missä lukeminen koettiin usein vaivalloiseksi, oli kyselytuntien katsominen mukava poikkeus normaalista tv-ohjelmien tarjonnasta. Kielellinen valinnanvapaus ei haastateltujen mielestä vielä toteudu, koska viittomakielisiä ja tulkattuja ohjelmia on niin vähän. Kyselytuntien seuraamisen myötä haastatellut ovat kokeneet pystyvänsä osallistumaan paremmin politiikkaa käsitteleviin keskusteluihin perheenjäsentensä, tuttaviansa ja työkavereidensa kanssa.

Kyselytuntien katseleminen on viittomakielisille ajanvietettä, antaa tärkeää tietoa eduskunnasta sekä kokemuksen yhdenvertaisuudesta. Poliitikot ikään kuin toimivat viihdyttäjinä, tiedottajina ja terapeutteina viittomakielisille kyselytuntien katsojille.

Toisen tutkimuskysymyksen keskiössä oli nimenomaan tulkkaukset: Miten viittomakieliset katsojat kommentoivat eduskunnan kyselytuntien tulkkauksista? Lähtökohtaisesti haastateltavat olivat tulkkaukseen tyytyväisempiä kuin olin ajatellut. Vaikutti siltä, että luottamus tulkkien ammattitaitoon ja kielelliseen ilmaisuun oli niin vahvaa, että haastatellut puhuivat mieluummin tulkattujen lähetyksen laajemmasta merkityksestä kuin

kielellisistä havainnoista. Haastattelujen perusteella tulkit onnistuvat välittämään katsojille heidän kaipaamansa tiedon siitä, mitä eduskunnan kyselytunnilla puhutaan. Lisäksi tulkkien viittomakieli on riittävän hyvää ja selkeää, jotta katsojat kykenevät seuraamaan ohjelmaa vaivatta ja keskittymään sen sisältöön.

Tulkitsen, että kyselytuntien kohdalla tulkkaus ei ollut katsojan ja ohjelman välissä, vaan tulkkaus ikään kuin häivytti pois. Seurauksena vahvasta luottamuksesta tulkattuun lähetykseen oli se, että tulkattuja ohjelmia toivottiin runsaasti lisää.

On myös hyvä kysyä, mikä on kyselytunnin tulkkauksen tavoite. Tulkkauksen on vaikea tavoittaa kaikki kielen tasot yhtä aikaa. Voidaan pohtia, riittääkö tulkkauksessa, jos se onnistuu välittämään katsojalle ns. tavallisen kansalaisen kokemuksen eduskunnan puheesta, vai tulisiko sen välittää poliitikkojen ammatillisen kielen kokonaisuus siten, että viittomakielisellä poliitikolla tai viittomakielisellä politiikan tutkijalla olisi mahdollisuus seurata suurella salissa käytyä keskustelua?

Jokaisessa tulkkaustilanteessa on läsnä laajempi konteksti, kuin mitä äkkiseltään tulee ajatelleeksi. Tulkin tiedot, sekä vähintään ymmärrys siitä, mitä kaikkea tulkattavaan asiaan ja tilanteeseen liittyy, ovat edellytys onnistuneelle tulkkaukselle. Kyse ei ole siitä, miten tulkit pärjää, vaan siitä, miten kommunikointi tilanteessa onnistuu. Haastateltavat toivat tämän esille useasti, todetessaan, että jos tulkilla on hyvä ymmärrys asioista, niin hän pystyy jotenkin sen asian välittämään. Koska tulkkaus ei ole käännös, on tulkin yleissivistyksellä ja asiayhteyksien hahmottamisella suuri merkitys. Asioita ei voi kesken tv-tulkkauksen tarkistaa. On pienempi harmi, että tulkkaukseen sisältyy viittomavirheitä ja kielellisiä kömmähdyksiä kuin se, että tulkkaus ei vastaa sitä tilannetta, jota tulkataan.

Sitä, miten tulkit onnistuvat ymmärtämään ja välittämään poliittisen kielen monia vivahteita, ei voida tämän opinnäytetyön yhteydessä arvioida. Ymmärrettävä sisältö ei vielä tarkoita, että se olisi lähdetekstiä vastaavaa. Tätä varten olisi tarpeen tarkastella sekä lähtötekstiä että tulketta ja tutkia näiden vastaavuutta. Poliitiikan ja tulkkauksen risteyskohdista löytyisi monta muutakin mielenkiintoista jatkotutkimuksen aihetta, kuten esimerkiksi puoluepolitiikan tai hallitus-oppositio-asetelman ilmeneminen kielessä.

Haastatteluissa esitetyt toiveet viittomakielisistä sisällöistä kertovat enemmän kuin vain ohjelmatoiveista. Ne kertovat viittomakielisten asemasta yhteiskunnassa ja siitä,

miten se näkyy tv:n ohjelmatarjonnassa. Ne kertovat siitä, että kieli on osa identiteettiä ja kielen tunnustaminen osa hyväksytyksi tulemistä. Siksi toiveita on käsitelty tässä työssä asiasisällöllisesti viittomakielen yhteiskunnallisen aseman, omakielisyyden ja tiedonsaannin näkökulmasta.

Haastatteluaineistossa ei noussut esille vastakkainasettelu tulkattujen ja viittomakielisten ohjelmien välillä. Molemmille nähdään tarvetta. Haastateltujen pääviesti ohjelmatarjonnasta on, että jo olemassa olevia viittomakielisiä sisältöjä ei saisi lopettaa, vaan päinvastoin valikoimaa olisi hyvä kasvattaa. Eduskunnan kyselytunti on viittomakieliselle television katsojalle poikkeus normaalitilanteesta ja antaa kokemuksen siitä, mikä enemmistölle on jokapäiväistä. Viittomakieliset joutuvat arjessaan murtaamaan ennakkoluuloja ja toimimaan ikään kuin tiedottajina viittomakielestä ja omasta elämästään. Voidaan kysyä, missä määrin rentoutumisen tunne kyselytunnin äärellä johtuu siitä, että ei ole itse velvollinen toimimaan viittomakielen sanansaattajana, vaan ohjelma hoitaa sen puolesta.

Työn teoriaosuudessa toin esille asioita, joita politiikan tulkauksessa on hyvä ottaa huomioon, kuten poliitikkojen puheen epämääräisyys, puheen nopeus ja hallitus-oppositio-asetelma sekä poliitikkojen puheen perustuminen erilaisiin valmiisiin teksteihin pikemminkin kuin vapaaseen ajatuksen juoksuun.

Kaikkein tärkeimpinä koen kyselytunnin dialogin ja kokonaisuuksien ymmärtämisen näkökulman sekä poliittisten käsitteiden tulkkaamisen siten, että käsitteet ovat toistettavissa ja siten myös tunnistettavissa eri tilanteissa, joissa ne esiintyvät. Olisi ihanteellista, mikäli suomalaisen viittomakielen poliittiset käsitteet saisivat kehittyä ajan kuluessa luonnollisessa toimintaympäristössä. Koska viittomakieliset ovat pieni vähemmistö, eikä Suomessa toistaiseksi ainakaan ole viittomakielisiä ammattipoliitikkoja, on poliittisten käsitteiden kehittyminen liian hidasta, jotta tulkit voisivat tukeutua siihen. Niin pitkään kuin käsitteet eivät vielä ole löytäneet vakiintunutta viittomakielistä muotoa on hyvä, että ne ovat tunnistettavissa suomen kielen kautta, esimerkiksi käänöslainoina. Näin tulkkaus myös tukee viittomakielistä hänen lukiessaan suomen kielistä tekstiä ja hänen on mahdollista liittää luettu ja viitottu teksti toisiinsa. Tulkin tulee tuntea poliittista kenttää ja puoluepoliittista kielen käyttöä riittävästi tunnistaakseen ja voidakseen välittää kielen erilaisia käyttötapoja. Eri puolueiden jäsenet voivat käyttää samasta asiasta täysin eri sanaa, mutta he tarkoittavat samaa käsitettä. Tai he

voivat käyttää käsitettä niin, että sen merkitys on erilainen kuin jonkin toisen puolueen edustajalla. Poliittisten näkemuserojen tai sävyjen näkymistä kielessä ja sitä, miten niitä tulkitaan, olisikin hyvä tutkia.

Jatkotutkimuksessa voitaisiin keskittyä politiikan tulkkaukseen esimerkiksi siinä toistuvien käsitteiden kautta. Miten käsitteet tulevat tulkituiksi eri puhujien lausumina ja sävyiltään erilaisissa konteksteissa? Mitkä tekijät puheessa ohjaavat tulkkia käyttämään tiettyä käsitettä ja tulevatko sävyt tulkituiksi samoin usean tulkin tiimissä. Antoisaa olisi myös vertailla viittomakielisen yhteisön keskuudessaan käyttämää poliittista sanastoa tulkatuissa lähetyksissä käytettyihin sanoihin.

Politiikan tulkkauksessa pätevät lainalaisuudet pätevät pääsääntöisesti kaikissa tulkkaustilanteissa, joissa on kehittynyt tietyt kielen ilmenemismuodot ja käsitteistö. Työnsäni ilmi tulevat periaatteet ovat siis sovellettavissa esimerkiksi opiskelutulkkauksessa, työelämätkkkausessa, terveydenhuollossa ja vaikkapa perhejuhlissa. Haltuun otettavat käsitteet ovat erilaisia, mutta niiden tunnistaminen ja tuottaminen pysyvässä muodossa on tärkeää, vaikka tulkki vaihtuisikin.

Tutkielman tekeminen vei ajallisesti pitkään monestakin syystä. Työn, perheen ja opintojen yhdistäminen oli luonnollisesti haaste kuten sekin, ettei minulla juurikaan ole aiempaa kokemusta tieteellisen tekstin kirjoittamisesta. Minulle oli kuitenkin suuri yllätys se, että teoreettisen viitekehyksen kerääminen oli ajoittain myös henkisesti raskasta alan kirjallisuudesta esiin nousevien asioiden, kuten syrjinnän ja kielellisten oikeuksien toteutumattomuuden takia. Asiat eivät sinällään olleet mitään uutta. Ne olivat minulle tuttuja sekä opiskeluajoilta että työvuosieni varrelta. En kuitenkaan ollut varautunut siihen emotionaaliseen prosessiin, joka näiden asioiden läpikäymisestä käynnistyi. Kuurot ovat joutuneet tottumaan elämään kielivähemmistönä. Haastattelutavan kysymys siitä, häiritseekö tulkkaus kuulevia television katsojia, tuo mieleeni Ihmisoikeusliiton toteuttaman kyselyn kuurojen kokemasta syrjinnästä ja kielen alhaisesta arvostuksesta. On myös mahdollista, että viittomakieliset ajattelevat heidän kielensä häiritsevän valtaenemmistöä, vaikka näin ei olisikaan. Yksi negatiivinen kommentti voi muuttua ihmisten mielissä yleiseksi mielipiteeksi. Ajattelen, että kokonaisuuden näkökulmasta on merkitystä sillä, kenen ääni yhteiskunnassa ja päätöksenteossa kuuluu. Menetämme ihmiskuntana merkittävän osan siitä potentiaalista, joka yk-

silöissä on, jos yksilöiden tai vähemmistöryhmien aika ja voimavarat menevät kampaan olemassaolon ja perusoikeuksien puolesta, eikä esimerkiksi yhteisten asioiden kehittämiseen. Yhteiskunta on nimensä mukaisesti yhteinen. Se on vajaa ilman jäsentensä osallisuutta.

Onneksi työ toi mukanaan myös ilon aiheita: haastattelujen pienestä määrästä huolimatta niistä saatu aineisto oli laaja. Tässä yhteydessä en usko, että olisin saanut mahdollitettua työhön enempää ja aineisto olisi antanut mahdollisuuksia myös syvempään analyysiin. Ennen kaikkea aineisto oli yltiömäisen positiivinen ja siten hyvää vastapainoa omalle kriittiselle lähestymistavalle tulkin työtäni kohtaan. Toki haastateltujen suuri kiitollisuus voi antaa viitettä myös siihen, että vähästä ei uskalleta valittaa, ettei sitäkin oteta pois. Päällimmäisenä on kuitenkin kiitollisuuden tunne siitä, että saimme koko Vian tulkkitiimi haastatteluiden myötä uutta merkitystä kyselytuntien tulkkamiseen. Voimme kokea ylpeyttä omasta ja kollegoiden työstä.

LÄHTEET

- Aula, Maria Kaisa 2020. Eduskunta suomen poliittisessa järjestelmässä. Suomen poliittinen järjestelmä -verkkokirja. Viitattu 20.1.2020. <https://blogs.helsinki.fi/vol-spj/eduskunta/eduskunta-suomen-pol-jarjestelmassa/>
- Bakhtin, Mikhail 1998. *The Dialogic Imagination. Four Essays*. Kääntäneet Caryl Emerson ja Michael Holquist. Yhdestoista painos. Austin: University of Texas Press.
- Cokely, Dennis 1992. *The Effects of Lag Time on Interpreter Errors*. Teoksessa: *Sign Language Interpreters and Interpreting*. Edited by/Toim. Dennis Cokely, Ph.D. Burtonsville: Linstok Press, 39-69.
- Eduskunnan esteettömyystyöryhmä 2007. Eduskunnan esteettömyys- ja saavutettavuusselvitys. *Demokratia kaikille – Demokrati för alla*. Selvitys Suomen kansanedustuslaitoksen esteettömyydestä ja kansalaisten yhdenvertaisista mahdollisuuksista osallistua demokraattiseen toimintaan. Eduskunnan kanslian julkaisu 5/2006. Helsinki: Edita Prima oy.
- Eduskunta 2020. Viitattu 1.10.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/Sivut/default.aspx
- Euroopan unioni 2020. Viitattu 1.10.2020. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_fi#tab-0-1
- Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna 2016. Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. *Selvityksiä ja ohjeita* 28/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Halonen, Liisa 2016. *Kuurot, olkaa se muutos jonka toivotte näkeväne Suomessa! Toimintamalli poliittisen vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämisestä kuurojen yhdistyksissä*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Heikkinen, Vesa 2002. *Politiikan kieli – mitä se on ja voisi olla? Kotimaisten kielten keskus*. Viitattu 20.1.2020. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/esitelmat/esitelmat_2002/politiikan_kieli_mita_se_on_ja_voisi_olla
- Hietanen, Kaarina 2001. *Tulkkausviestintä ammattina*. Teoksessa Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänös*. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 277-293.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyytiäinen, Pentti 1969. *Kyselytunnit eduskunnan työskentelyssä vuosien 1966 ja 1967 valtiopäivillä*. Tampereen Yliopiston Poliittikan tutkimuksen laitos.
- Hämeen Sanomat 22.9.2018. *LM-kysely: Vahingonilo ja tahallinen väärinymmärtäminen on eduskunnassa yleistä*. Viitattu 3.11.2019. <https://www.hameensanomat.fi/uutiset/julkisuus-ruokki-kovaa-keskusteluilmapiiria-eduskunnassa-paljastaa-lm-kysely-vahingonilo-ja-tahallinen-vaarinymmartaminen-on-yleista-248559/>
- Invalidiliitto 2020. *Saavutettavuus*. Viitattu 1.10.2020. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>
- Jokinen, Markku 2019. *Viittomakielen päivän seminaari 12.2.2019*. Helsinki: Kansallismuseo.

- Joronen, Mikko 2019. Viittomakielen päivän seminaari 12.2.2019. Helsinki: Kansallismuseo.
- Junkkari, Marko 2019. Kurinpalautus. Tuula Haatainen on saanut tarpeekseen mölinästä. Puhe eduskunnassa on jo perustuslain vastaista. Helsingin Sanomat 27.10.2019. Viitattu 29.9.2020. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006285729.html?share=9c5255dc7e5db87bd31a5a5bbd94ba81>
- Karvonen, Pirjo 1997. *Suomi eurooppalaisessa kieliyhteisössä*. Koulutus- ja tiedepoliittikan osaston julkaisusarja 42. Helsinki: Opetusministeriö.
- Kela 2020. Viitattu 1.10.2020. <https://www.kela.fi/web/sgn-fi/viittomakielella>
- Koskinen, Kaisa 2006. Kymmenen vuotta eikä suotta? Suomenkielinen käännöstointa Euroopan komissiossa. Teoksessa Aino Piehl ja Inkaliisa Vihonen (toim.) Vuosikymmen EU-suomea. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 8-15.
- Kilpeläinen, Ilkka 4.5.2015. Viittomakielilaki astui voimaan – työ vasta alussa. Viitattu 16.1.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-7966070>
- Kilpeläinen, I. (tuottaja). (7.11.2016). Yle Uutiset viittomakielellä: Pitkä video vammaisten poliittisista oikeuksista. Helsinki: Yle. Viitattu 29.9.2020. <https://areena.yle.fi/1-3808439>
- Kilpeläinen, I. (tuottaja). (22.1.2019). Viikko viitottuna [televisiolähetys]. Helsinki: Yle.
- Kuurojen Liitto 7.9.2020. Järjestöt huolissaan kuulovammaisten ja viittomakielisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta ja syrjäytymisvaarasta. Viitattu 29.9.2020. <https://kuurojenliitto.fi/jarjestot-huolissaan-kuulovammaisten-ja-viittomakielisten-ihmisten-oikeuksien-toteutumisesta-ja-syrjaytymisvaarasta/>
- Laaksonen, Vilja 2011. Poliittikan markkinapaikka. Parlamentaarisen retoriikan tyyli ja etiikka eduskunnan kyselytunnilla. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma, Valtio-oppi
- Laki Yleisradio Oy:stä 22.12.1993/1380
- Nousiainen, Jaakko 1998. Suomen poliittinen järjestelmä. Helsinki: WSOY.
- Nuolijärvi, Pirkko & Tiittula, Liisa 2000. Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisiointistitutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Oikeusministeriö 2020. Viitattu 1.10.2020. <https://oikeusministerio.fi/viittomakielet>
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti 2004. Poliittikan perusteet. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY.
- Palonen, Kari 2012. Parlamentaarinen retoriikka – puntaroivan ja suostuttelevan politiikan tyyli. Teoksessa/Verkojulkaisussa: Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä. Toim. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 30-62. Viitattu 2.8.2019. <http://kaino.kotus.fi/www/verkojulkaisut/julk29/Genreanalyysi.pdf>
- Pekonen, Kyösti 2011. Puhe eduskunnassa. Tampere: Vastapaino.

Pulkkinen, Tuija 2003. Valtio. Teoksessa Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen & Stenius (toim.) Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, 213-255.

Railo, Erkkä & Ruohonen, Sini 2016. Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Teoksessa Kimmo Grönlund & Hanna Wass (toim.) Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Helsinki: Oikeusministeriö, 76-94.

Rajala, Anne-Mari 11.1.2019. Yle-raati auttaa kehittämään yhdenvertaista tarjontaa kaikille - "Yhdessä teemme Ylestä paremman". Viitattu 13.3.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/11/yle-raati-auttaa-kehittamaan-yhdenvertaista-tarjontaa-kaikille-yhdessa-teeimme>

Sajavaara, Anu 2006. Selkeyttä eurokieleen – hälveneekö sanasumu? EU matkalla parempaan sääntelyyn 1990-2004. Teoksessa Aino Piehl ja Inkaliisa Vihonen (toim.) Vuosikymmen EU-suomea. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 33-43.

Sunnari, Marianna 2006. Suomi ja monikielinen Euroopan unioni. Teoksessa Aino Piehl ja Inkaliisa Vihonen (toim.) Vuosikymmen EU-suomea. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 18-32. (OK)

Suomen perustuslaki 731/1999

Turja, Timo 2019. Tarinoita Arkadianmäeltä. Eduskunnan virkamiehet kertovat. Eduskunnan kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt. Helsinki, Eduskunnan kirjasto 30.10.2019.

Valtioneuvosto 2020. Ministeri ja eduskunta. Viitattu 20.1.2020. <https://valtioneuvosto.fi/hallitus/ministeri-ja-eduskunta>

Viittomakielialan osuuskunta Via. Viitattu 1.10.2020. <https://www.via-ok.net/>

Viittomakielilaki 359/2015

Viittomakielinen kirjasto 2020. Viitattu 1.10.2020. <https://viittomakielinenkirjasto.fi/>

Vivolin-Karén, Riitta 2017. Viittomakieli verkossa. Teoksessa Ritva Takkinen & Anna Puupponen (toim.) Maisteriksi viittomakielestä. 11 sukellusta suomalaisen viittomakieleen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 128-139.

Voutilainen, Eero 2019. Kieli ja politiikka. Luento Viittomakielialan osuuskunta Vialle. 10.10.2019. Helsinki.

Vuorikoski, Anna-Riitta 2004. A Voice of its Citizens or a Modern Tower of Babel? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament. Tampere: Tampere University Press.

Wiberg, Matti 2014. Eduskunta hallituksen valvojana: kansanedustajat ovat kyselevinä ja ministerit ovat vastaavinaan. Teoksessa Tapio Raunio ja Matti Wiberg (toim.) Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla. Tallinna: Gaudeamus. s.203-225.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020. Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto viittomakielilain ensimmäisestä arvioinnista. Oikeusministeriö. Demokratia- ja julkisoikeusosasto. Viitattu 29.9.2020. <https://syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-lausunto-viittomakielilain-ensimmäisestä-arvioinnista>.

LIITTEET

LIITE 1: LUPA

Annan Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) opiskelijalle Katja Wonguille luvan tallentaa haastatteluni hänen opinnäytetyötään varten.

Luvan ehdot ovat seuraavat:

Nauhoitetta saa käyttää ainoastaan Wonguin opinnäytetyön aineistona.

Opinnäytetyöstä ei käy ilmi haastateltavien henkilöllisyys.

Tallenne säilytetään ainoastaan opinnäytetyön valmistumiseen asti. Opinnäytetyön ohjaaja lehtori Zita Kóbor-Laitinen saa tarvittaessa tutustua aineistoon. Ulkopuolisille tallennetta ei luovuteta.

Suostun, että keskustelu kuvataan ja tallennetaan:

Kyllä

Ei

Opinnäytetyön tilaaja on Viittomakielialan osuuskunta Via.

Minusta kuvattua tallennetta saa tarvittaessa näyttää Viassa kyselytuntien tulkausta kehitettäessä, kuitenkin vain opinnäytetyön valmistumiseen asti:

Kyllä

Ei

Paikka ja pvm

Allekirjoitus ja nimen selvennys

LIITE 2: TAUSTATIETOLOMAKE

Katson Eduskunnan kyselytuntia

joka viikko

2-3 kertaa kuukaudessa

1 kerran kuukaudessa

harvemmin

Katson ohjelman

suorana TV 1

suorana Areenasta

tallenteena Yle Areenasta

muu tallenne

Katson/Olen katsonut

Viittomakieliset uutiset

Viikko viitottuna

A-studio viittomakielelle tulkattuna

Pressiklubi tulkattuna

Ylin koulutus

peruskoulu/kansakoulu

keskiaste

korkea-aste (yliopistot ja ammattikorkeakoulut)